

Πολιτική: μια μαρξιστική προσέγγιση

Στο προηγούμενο άρθρο* επισημάναμε ότι ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ στο «Μανιφέστο της Λαϊκής Πατριωτικής Ένωσης Ρωσίας (ΛΠΕΡ)» δεν αναφέρθηκε στους στρατηγικούς στόχους του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ρωσικής Ομοσπονδίας (ΚΚΡΟ). Από μαρξιστικής άποψης θεωρούμε ότι η μη καταγραφή των ιδιαίτερων στρατηγικών στόχων των κομμουνιστών στο «Μανιφέστο της ΛΠΕΡ» δύο πράγματα μπορεί να σημαίνει: είτε να συνιστά μεγάλο λάθος, είτε να μη σημαίνει τίποτε άλλο εκτός από κατ' αρχήν υπαναχώρηση από τους στρατηγικούς κομμουνιστικούς στόχους.

Στρατηγικοί στόχοι είναι εκείνα τα βασικά σημεία προσανατολισμού της δραστηριότητας τα οποία καθορίζουν την κατεύθυνσή της. Λειτουργούν ως ιδιότυπος «μαγνήτης» ο οποίος θέτει σε τάξη το σύνολο της δραστηριότητας. (Φυσικά και οι στρατηγικοί στόχοι πρέπει με τη σειρά τους να τεθούν σε τάξη. Εδώ όμως θα κάνουμε αφαίρεση από αυτό το ζήτημα).

Ας σταθούμε στα λεγόμενα του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ που έγιναν πλέον έπεια περρόντα: «η Ρωσία έχει εξαντλήσει τα περιθώρια για επαναστάσεις», είτε σε μίαν άλλη παραλλαγή: «το περιθώριο για τις επαναστάσεις έχει εξαντληθεί». Το κύριο επιχείρημα του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ είναι το εξής: η επανάσταση επιφέρει αναπόφευκτα εμφύλιο πόλεμο, και εμφύλιος πόλεμος στην εποχή του πυρηνικού όπλου και των πυρηνικών σταθμών ηλεκτρικής ενέργειας θα έχει θανατηφόρες επιπτώσεις για τη χώρα και για το σύνολο του κόσμου.

Τι είναι λοιπόν η επανάσταση;

Επανάσταση (εξυπακούεται επανάσταση εντός της κοινωνίας, κοινωνική επανάσταση), είναι αφενός μεν η ριζική και αφετέρου η προοδευτική αλλαγή του κοινωνικοπολιτικού καθεστώτος. Στον αντίποδα της επανάστασης, εάν αναφερθούμε στο δεύτερο από τα προαναφερθέντα ουσιαστικά γνωρίσματα, βρίσκεται η αντεπανάσταση.

Αντεπανάσταση είναι η ριζική μεν, πλην όμως οπισθοδρομική αλλαγή του κοινωνικοοικονομικού, του κοινωνικοπολιτικού καθεστώτος.

Στη χώρα μας κατά τη δεκαετία του 1990-2000 έλαβε χώρα μια αστική (κεφαλαιοκρατική) αντεπανάσταση, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τη μετατροπή της Ρωσίας από σοσιαλιστι-

Ο Β. Βαζιούλιν είναι καθηγητής Φιλοσοφίας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Λομονόσοφ.

* Πρόκειται για το κείμενο «Το μεγάλο σχέδιο του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ και ο Μαρξισμός» (Οιτοπία, τεύχ. 32, 11-12/1998), το οποίο πυροδότησε ευρεία και έντονη πολεμική αναφορικά με τη σχέση στρατηγικής και τακτικής, τις μορφές πάλης, τη σχέση επανάστασης-μεταρρύθμισης, το εθνικό ζήτημα, τη γεωπολιτική και την ορθοδοξία στον λόγο που αφθώνει η αριστερά (όχι μόνο της Ρωσίας) και στην πολιτική που ασκεί (σ.τ.μ.).

κή σε κεφαλαιοκρατική χώρα. Το γίγνεσθαι της κεφαλαιοκρατίας στη Ρωσία από οικονομικής πλευράς δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί. Ωστόσο, από πολιτικής πλευράς η αστική (κεφαλαιοκρατική) αντεπανάσταση νίκησε τον Οκτώβριο του 1993, με τον βομβαρδισμό του Ανωτάτου Σοβιέτ της Ρωσικής Ομοσπονδίας, δηλαδή της ανώτατης σοβιετικής εξουσίας στη Ρωσία. Όποιο και αν ήταν το ποιόν των ευρισκόμενων εκεί λαϊκών αντιπροσώπων, το Ανώτατο Σοβιέτ της Ρωσικής Ομοσπονδίας ήταν η ανώτατη πολιτική εξουσία της σοσιαλιστικής κοινωνίας¹.

Εάν κάποιος άνθρωπος απορρίπτει τον επαναστατικό αγώνα, εξυπακούεται ότι αυτός ο άνθρωπος δεν είναι κομμουνιστής. Εάν ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ υποστηρίζει τη θέση ότι έχουν εξαντληθεί τα περιθώρια για επαναστάσεις, αυτό μπορεί να σημαίνει δύο πράγματα: είτε απορρίπτει κατ' αρχήν τον αγώνα υπέρ του σοσιαλισμού και του κομμουνισμού, δηλαδή συμβιβάζεται με την ύπαρξη του κεφαλαιοκρατικού καθεστώτος στον κόσμο, της Ρωσίας συμπεριλαμβανομένης, και επίσης συμβιβάζεται με την αστική, κεφαλαιοκρατική εξουσία και δεν επιθυμεί κατ' αρχήν να παλέψει με την κεφαλαιοκρατία επί ριζικών ζητημάτων ούτε τώρα ούτε και στο μέλλον, είτε δεν έχει συναίσθηση του γεγονότος ότι συγχέει την έννοια «επανάσταση» με τις έννοιες «δρόμοι της επανάστασης» και «μέσα διεξαγωγής της επανάστασης». Υπό τον όρο «επανάσταση» συχνά και λανθασμένα υπονοούν μόνο μη ειρηνικές οδούς και μέσα πραγματοποίησης των αλλαγών στην κοινωνία. Ωστόσο οι οδοί και τα μέσα της σοσιαλιστικής επανάστασης μπορούν κάλλιστα να είναι και ειρηνικά και μη ειρηνικά. Το ίδιο ισχύει άλλωστε και όσον αφορά τις οδούς και τα μέσα της αστικής, της κεφαλαιοκρατικής αντεπανάστασης.

Ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ, εφόσον υπό τον όρο επανάσταση υπονοεί εκ των πραγμάτων τις μη ειρηνικές οδούς και μέσα προοδευτικής αλλαγής της κοινωνίας και διακηρύσσει την εξάντληση των περιθωρίων για επαναστάσεις, προσανατολίζει προς δύο κατευθύνσεις: Πρώτον, στην επιλογή μόνο ειρηνικών οδών και μέσων προοδευτικής αλλαγής της κοινωνίας. Κύριες, βασικές οδοί και μέσα αγώνα είναι η συμμετοχή στις εκλογές και η δραστηριότητα εντός του αστικού κοινοβουλίου. Δεύτερον, στην κατ' αρχήν απόρριψη της ανάγκης εξάλειψης της κεφαλαιοκρατίας από τον κόσμο και από τη Ρωσία, δηλαδή προσανατολίζει το ΚΚΡΟ και τους οπαδούς του στην προοδευτική-μεταρρυθμιστική (ρεφορμιστική) οδό.

Θα σταθούμε αρχικά και εν συντομία στην πρώτη από τις προαναφερθείσες θέσεις: στο ζήτημα που αφορά τον ειρηνικό ή μη χαρακτήρα των οδών και των μέσων μετασχηματισμού της κοινωνίας.

Ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ διακηρύσσει ότι δεν επιτρέπεται η εξαγωγή επανάστασης της Ρωσίας, δεδομένου ότι σημαίνει εμφύλιο πόλεμο. Από αυτό τον ισχυρισμό έπεται το εξής: δεν χρειάζονται ριζικοί μετασχηματισμοί της κοινωνίας, δεν χρειάζεται να επιδιώκει κανείς την κατάργηση της κεφαλαιοκρατίας (ούτε και την αποϊδιωτικοποίηση της ιδιοκτησίας) και δεν χρειάζεται να προσφύγει στην ένοπλη πάλη, δεδομένου ότι τότε θα αρχίσει εμφύλιος πόλεμος.

Παρόμοιες αντιλήψεις είναι τουλάχιστον αιώλες. Η αστική (κεφαλαιοκρατική) αντεπανάσταση συνιστά επίσης ριζική αλλαγή της κοινωνίας, όπως και η επανάσταση. Και αυτή διεξήχθη στη Ρωσία κατά την πυρηνική εποχή τόσο διά της ειρηνικής οδού (φερ' ευτείν η ιδιωτικοποίηση μέσω της διανομής στον πληθυσμό χρεογράφων – είναι ένας ειρηνικός

τρόπος μετάβασης από την κοινωνική ιδιοκτησία στην ιδιωτική), όσο και διά της μη ειρηνικής (κανονιοβολισμός του Ανωτάτου Σοβιέτ της ΡΣΟΣΔ τον Οκτώβριο του 1993). Ο μη ειρηνικός χαρακτήρας των οδών και των μέσων της αστικής αντεπανάστασης δεν προκάλεσε ούτε γενικευμένο εμφύλιο πόλεμο ούτε πυρηνική καταστροφή, και εδώ επρόκειτο –θα το υπογραμμίσουμε για ακόμη μια φορά– περί οπισθοδρομικής μεν, πλην όμως ριζικής αλλαγής της κοινωνίας.

Γιατί λοιπόν να θεωρείται κατ' αρχήν ανέφικτη η ριζική προοδευτική, δηλαδή η επαναστατική σοσιαλιστική, αλλαγή της κοινωνίας με ειρηνικού χαρακτήρα οδούς και μέσα, αλλά και με τη μια ή την άλλη χρήση μη ειρηνικών τρόπων και μέσων χωρίς εμφύλιο πόλεμο είτε χωρίς γενικευμένο εμφύλιο πόλεμο και πυρηνική καταστροφή; Κατά τη γνώμη μας η εν λόγω αλλαγή είναι εφικτή. Και η επιλογή είτε των μεν είτε των δε οδών και μέσων της επανάστασης εξαρτάται προπαντός και κατά κύριο λόγο από τον συσχετισμό των αντιμαχόμενων δυνάμεων.

Ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ με τη θέση του περί εξάντλησης των περιθωρίων για επαναστάσεις ουσιαστικά προσανατολίζει το ΚΚΡΟ και τους οπαδούς του σε προοδευτικές-μεταρρυθμιστικές θέσεις σε αντιδιαστολή με τις επαναστατικές θέσεις και ως άρνηση αυτών των θέσεων.

Η έννοια «μεταρρύθμιση της κοινωνίας» σε αντιδιαστολή με την έννοια «επανάσταση» συνιστά ποσοτική και όχι ριζική ποιοτική αλλαγή, μετασχηματισμό της κοινωνίας. Οι μεταρρυθμίσεις της κοινωνίας μπορούν να είναι τόσο προοδευτικές όσο και οπισθοδρομικές. Οι επαναστατικές θέσεις προϋποθέτουν μεν απαραίτητως μεταρρυθμίσεις, πλην όμως ως υποταγμένες συνιστώσες τους.

Δεδομένου ότι τόσο στη Ρωσία όσο και σ' όλο τον κόσμο κυριαρχεί η κεφαλαιοκρατία, ο περιορισμός της δραστηριότητας του Κομμουνιστικού κόμματος μόνο σε μεταρρυθμίσεις συνιστά συναίνεση με την κυριαρχία της κεφαλαιοκρατίας και στην καλύτερη περίπτωση επιδίωξη τελειοποίησης της κεφαλαιοκρατίας. Εάν κάποιο κόμμα υιοθετεί τέτοια θέση, το κόμμα αυτό δεν είναι κομμουνιστικό, αλλά σοσιαλδημοκρατικό ή «σοσιαλιστικό», κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση με τα διάφορα «σοσιαλιστικά» κόμματα των δυτικών κεφαλαιοκρατικών χωρών.

Οι σοσιαλδημοκράτες θεωρούν σοσιαλιστικό μετασχηματισμό τη μεταρρύθμιση της κεφαλαιοκρατίας. Από αυτή την άποψη ανακηρύσσονται σοσιαλιστικές μια σειρά από χώρες ο πληθυσμός των οποίων περιλαμβάνεται εν πολλοίς στο προνομιούχο «χρυσό δισεκατομμύριο» του πλανήτη. Κατ' αυτό τον τρόπο διασαλπίζουν τον σοβιετικό σοσιαλισμό. Και μόνο το γεγονός ότι η Σουηδία συμμετέχει μαζί με τις υπόλοιπες χώρες του «χρυσού δισεκατομμυρίου» στην εκμετάλλευση των χωρών του λεγόμενου «τρίτου κόσμου» μαρτυρεί ότι είναι καθ' όλα κεφαλαιοκρατική χώρα και καθιστά ανεπίτρεπτη από μαρξιστικής σκοπιάς κάθε συζήτηση περί σοσιαλισμού στη σύγχρονη Σουηδία.

Οι σοσιαλδημοκράτες, οι οποίοι έχουν προ πολλού περάσει σε κεφαλαιοκρατικές θέσεις, καθιστούν συγκεχυμένη την ουσιαστική διαφορά μεταξύ μεταρρυθμίσεων και επανάστασης. Ο μαρξιστής (πολλά μάλλον δε ο ηγέτης ενός Κομμουνιστικού Κόμματος) οφείλει να διακρίνει αυστηρά και με σαφήνεια τη μεταρρύθμιση από την επανάσταση, τη ρεφορμιστική από την επαναστατική δραστηριότητα και, χωρίς να απορρίπτει εν γένει τις μεταρρυθμίσεις,

οφείλει να υποτάσσει τη μεταρρυθμιστική δραστηριότητα στην επαναστατική, διαφωτίζοντας ανοικτά, ευθέως, τίμια και με σαφήνεια τον λαό επί τόσο σημαντικών ζητημάτων.

Ένα μαρξιστικό κόμμα, δηλαδή ένα αυθεντικά κομμουνιστικό κόμμα, είναι ένα κόμμα κατ' αναγκαιότητα επαναστατικό (το μη επαναστατικό κομμουνιστικό κόμμα είναι πλήρης ασυναρτησία, κάτι το εντελώς ανόητο), οφείλει να είναι έτοιμο για όλες τις οδούς και τα μέσα πάλης, ειρηνικά ή μη. Ένα μεταρρυθμιστικό (ρεφορμιστικό) κόμμα ακολουθεί μόνο την ειρηνική οδό και χρησιμοποιεί μόνο ειρηνικά μέσα. Η προεκλογική δραστηριότητα και οι εκλογές είναι το κύριο ειρηνικό μέσο. Η βασική δραστηριότητα του ρεφορμιστικού κόμματος επικεντρώνεται στα αστικά αιρετά όργανα (στην καλύτερη περίπτωση ανάγεται σ' έναν αγώνα για επιμέρους βελτίωση της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας) και στη διοργάνωση προεκλογικών εκστρατειών.

Τέτοιου τύπου κόμμα είτε δεν θέτει το καθήκον της κατάργησης της κεφαλαιοκρατίας είτε το θέτει αλλά ως ζητούμενο ενός νεφελώδους μέλλοντος, ως ένα ζητούμενο η διευθέτηση του οποίου θα αφορά το απώτερο μέλλον και το οποίο δεν έχει σχέση με την τακτική του παρόντος, με την καθημερινή δραστηριότητα του κόμματος, με τα εγγύτερα καθήκοντά του.

Το επαναστατικό, το αυθεντικά κομμουνιστικό κόμμα, τουναντίον, ακόμα και όταν δεν υπάρχει επαναστατική κατάσταση και είναι ανέφικτη η διεξαγωγή της επανάστασης είτε τώρα είτε στο εγγύς μέλλον, διαφωτίζει τον λαό, προετοιμάζει και τον εαυτό του και τον λαό για την επανάσταση, δηλαδή για τη ριζική αλλαγή της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας, για την κατάργησή της, και ποτέ δεν λησμονεί αυτό τον στόχο στην καθημερινή του δραστηριότητα (όταν επιδιώκει τους εγγύτερους στόχους, όταν συνασπίζεται ή έρχεται σε συμφωνίες με άλλες πολιτικές δυνάμεις, στην προπαγάνδισή των θέσεών του και κατά την πολιτική διαφώτιση...).

Το σύνολο της δραστηριότητας ενός πραγματικά κομμουνιστικού κόμματος και του πραγματικού κομμουνιστή ηγέτη που δρουν σε συνθήκες κυριαρχίας του κεφαλαίου οφείλει να υποτάσσεται στη διαφώτιση, στη διαπαιδαγώγηση και στην οργάνωση των μαζών των εργαζομένων σε αυτό το πνεύμα. Σε αυτό έγκειται το κέντρο βάρους της δραστηριότητάς τους. Όλα τα υπόλοιπα (η δουλειά στα αντιπροσωπευτικά όργανα, η συμμετοχή στις εκλογές κλπ.) διαδραματίζουν μόνον υποταγμένο ρόλο.

Τουναντίον, τα συμβιβαστικά, ρεφορμιστικά και οπορτουνιστικά κόμματα επικεντρώνουν την προσοχή τους, τις δυνάμεις τους και τις επιδιώξεις τους στην τελειοποίηση των νόμων, των διαδικασιών, των αντιφάσεων κ.ο.κ. παραμένοντας στα πλαίσια της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας, χωρίς να θίγουν την κυριαρχία του κεφαλαίου. Γι' αυτό ένα τέτοιο κόμμα δεν δίνει έμφαση στην κριτική του συνόλου του κεφαλαιοκρατικού καθεστώτος, στην κριτική της ίδιας της ουσίας του κεφαλαίου, της ίδιας της ουσίας της κυριαρχίας του, αλλά στην κριτική ανεπαρκειών μεμονωμένων προσώπων, φερ' ειπείν του Γιέλτσιν. Αδυνατεί π.χ. να ξεκαθαρίσει διά μιας και με σαφήνεια τι προσβύει η εξουσία του Πούτιν, σπέρνοντας αυταπάτες ότι δήθεν επί κυριαρχίας του κεφαλαίου μπορεί να εκλεγεί πρόεδρος που εκφράζει τα θεμελιώδη συμφέροντα των εργαζομένων μαζών του πληθυσμού.

Εάν το κύριο καθήκον του αυθεντικού κομμουνιστικού κόμματος και του αυθεντικού κομμουνιστή ηγέτη σε συνθήκες κυριαρχίας του κεφαλαίου έγκειται στο να συνεισφέρουν με κάθε τρόπο στη συνειδητοποίηση από τις μάζες των εργαζομένων των θεμελιωδών τους

συμφερόντων, στη διαπαιδαγώγηση των εργαζόμενων μαζών στο πνεύμα του αγώνα υπέρ των θεμελιωδών τους συμφερόντων, στην οργάνωση των εργαζόμενων μαζών για τον αγώνα υπέρ των θεμελιωδών τους συμφερόντων, για τους συμβιβαστικούς, ρεφορμιστές και οπορτουניστές τέτοιο καθήκον είτε δεν υφίσταται είτε ενδεχομένως να εγερθεί κάποτε στο απροσδιόριστο μέλλον, το οποίο δεν έχει καμία σχέση με τη δραστηριότητα του παρόντος.

Ωστόσο είναι ανέφικτη η προετοιμασία του λαού για τη σοσιαλιστική επανάσταση, είναι ανέφικτη η νίκη του σοσιαλισμού και του κομμουνισμού, εάν οι κομμουνιστές τα μεταθέτουν όλα αυτά στο απροσδιόριστο μέλλον. Είναι ανέφικτη η νίκη της σοσιαλιστικής επανάστασης χωρίς να κατέχουν οι σοσιαλιστικές δυνάμεις όλες τις μορφές και τα μέσα της πάλης, διότι έχουν απέναντί τους έναν ισχυρό αντίπαλο, έτοιμο για απεγνωσμένη αντίσταση και ο οποίος δεν σταματά μπροστά σε τίποτε.

Στις απόψεις του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ είναι πολύ ισχυρή η παρουσία του σοσιαλδημοκρατικού στοιχείου, με τη σύγχρονη δυτικοευρωπαϊκή έννοια του όρου. Ο άνθρωπος αυτού του τύπου, στο βαθμό που οι απόψεις του είναι σοσιαλδημοκρατικές, αναγνωρίζει τη Σουηδία ως σοσιαλιστική χώρα και την εξουσία των «σοσιαλιστών» σε μια σειρά χωρών της Δυτικής Ευρώπης ως αυθεντικά σοσιαλιστική εξουσία, παρά το γεγονός ότι η Σουηδία είναι στην πραγματικότητα χώρα της κεφαλαιοκρατίας και οι δυτικοευρωπαίοι σοσιαλιστές έχουν περάσει προ πολλού πλέον στις θέσεις της αστικής τάξης, παραμένοντας σοσιαλιστές μόνο κατ' όνομα.

Η σκοποθεσία και η επίτευξη των στρατηγικών στόχων του κόμματος το οποίο είναι αυθεντικά –και όχι μόνο κατ' όνομα– κομμουνιστικό εδράζονται απαραίτητα στη μαρξιστική κοσμοθεώρηση, στη μαρξιστική μέθοδο.

Για ένα κόμμα το οποίο επικεντρώνει τη δραστηριότητά του στην πραγμάτωση των θεμελιωδών συμφερόντων των εργαζόμενων μαζών μέσω της διαφώτισης, της διαπαιδαγώγησης και της οργάνωσης αυτών των ίδιων μαζών για τον αγώνα υπέρ των δικών τους θεμελιωδών συμφερόντων δεν επιτρέπονται υπαναχωρήσεις από τη μαρξιστική κοσμοθεώρηση, από τη μαρξιστική μέθοδο, κατά τη σύναψη διαφόρων συμφωνιών, ενώσεων κ.ο.κ. των κομμουνιστών με άλλες δυνάμεις. Τουναντίον, *χαρακτηριστικό των «σοσιαλιστικών» και «κομμουνιστικών», των συμβιβαστικών, ρεφορμιστικών και οπορτουניστικών κομμάτων, των κομμάτων εκείνων τα οποία επιδιώκουν αποκλειστικά τις ειρηνικές μορφές αγώνα, τον αγώνα για εξουσία μόνο διά της εκλογικής οδού, είναι το κινήρι των ψηφοφόρων πάση θυσία, η ετοιμότητά τους για συμβιβασμούς επί ζητημάτων αρχής σε όλους τους τομείς: στην οικονομία, στην πολιτική, στην κοσμοθεώρηση αλλά και στη μέθοδο.*

Τυχόν υπαναχωρήσεις, διαστρεβλώσεις και αυταπάτες στο πεδίο της κοσμοθεώρησης, στο πεδίο της μεθόδου έχουν αναπόφευκτα επιπτώσεις όσον αφορά την προσέλκυση των εργαζόμενων μαζών στον αγώνα για τα θεμελιώδη συμφέροντά τους και στον ίδιο τον αγώνα.

Το κομμουνιστικό κόμμα, εάν είναι πράγματι κομμουνιστικό, οφείλει να στηρίζεται στην επιστημονική, στην αληθή κοσμοθεώρηση, στην επιστημονική μέθοδο και να μην υπαχωρεί απ' αυτές. Όταν οι κομμουνιστές εντάσσονται σε ενώσεις, συμφωνίες κ.ο.κ. οφεί-

λουν να είναι παντού και πάντοτε συνεπείς στις αρχές τους, ειλικρινείς, να μιλούν ανοικτά για τις απόψεις τους, για τις πεποιθήσεις τους, χωρίς να προσαρμόζονται υποτακτικά σε μη κομμουνιστικές απόψεις, και πολύ περισσότερο, χωρίς να απαρνούνται τις πεποιθήσεις τους, φερ' ειπείν υπό την επίδραση της απογοήτευσης κάποιου μέρους του πληθυσμού της Ρωσίας από τον κομμουνισμό ή υπό την επίδραση της διάδοσης θρησκευτικών διαθέσεων.

Οι απόψεις του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ δεν εμφορούνται από τη μαρξιστική, αλλά από ιδεαλιστική, και μάλιστα από μια *θρησκευτική-ιδεαλιστική, αντίληψη της ιστορίας*, ότι η αντίληψη (εάν αυτό μπορεί να αποκαλείται «αντίληψη») της «Ρώσικης ιδέας» είναι μια ιδεαλιστική αντίληψη.

Κατά την ερμηνεία της ιστορίας της Ρωσίας, εκείνο που εγείρεται στο προσκήνιο είναι η ιστορία του κράτους, η ιστορία της πολιτικής, καθώς και η ηθικοθρησκευτική ιστορία, η ιστορία της αυτοσυνειδησης. Και μάλιστα όλ' αυτά παρατίθενται σαν να μην υφίσταται υλική παραγωγή, τάξεις και πάλη των τάξεων στη Ρωσία, σαν να ήταν το κράτος καθ' όλη τη διάρκεια της «χιλιετούς ιστορίας της Ρωσίας» υπεραξικό, αταξικό, σαν να μην είχε ορισμένο ταξικό χαρακτήρα, αλλά πραγμάτων απλώς κάποιο αφηρημένο γεωπολιτικό ενδιαφέρον.

Όταν προτάσσεται η *γεωπολιτική* κατά την εξήγηση της ιστορίας της ανθρωπότητας, στην καλύτερη περίπτωση πρόκειται για μιαν αφελή, επιφανειακή αντίληψη, ενώ στη χειρότερη έχουμε να κάνουμε με συνειδητή απόρριψη της βαθύτερης, της μαρξιστικής αντίληψης της ιστορίας, με συνειδητή διαστρέβλωση της ιστορίας της ανθρωπότητας.

Για τον προσδιορισμό των απόψεων του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ περί της ιστορίας της Ρωσίας αρμόζουν τα πολύ ορθά και εμβριθή λόγια του Κ. Μαξ αναφορικά με τον μικροαστό ιδεολόγο Προυντόν: «Ας υποθέσουμε μαζί με τον κύριο Προυντόν ότι η πραγματική ιστορία, η οποία αντιστοιχεί στη σειρά των εποχών, συνιστά εκείνη την ιστορική αλληλουχία, με την οποία εμφανίζονταν οι ιδέες, οι κατηγορίες και οι αρχές.

Η κάθε αρχή διέθετε έναν ειδικό αιώνα για την εκδήλωσή της. Έτσι φερ' ειπείν, αντίστοιχος της αρχής του κύρους ήταν ο 11ος αιώνας, αντίστοιχος της αρχής του ατομισμού ο 18ος αιώνας. Σε αυτή τη μετάβαση από επακόλουθο σε επακόλουθο οφείλουμε να πούμε ότι δεν είναι η αρχή που ανήκει στον αιώνα, αλλά ο αιώνας είναι αυτός που ανήκει στην αρχή. *Με άλλα λόγια δεν δημιουργούσε η ιστορία την αρχή, αλλά η αρχή δημιουργούσε την ιστορία.* Στην περίπτωση όμως –στην προσπάθειά μας να διασώσουμε τόσο τις αρχές όσο και την ιστορία– που αναρωτηθούμε στη συνέχεια και για ποιο λόγο η δεδομένη αρχή εκδηλωνόταν κατά τον 11ο είτε κατά τον 18ο αιώνα και όχι σε κάποιον άλλον αιώνα, τότε θα είμαστε αναπόφευκτα υποχρεωμένοι να διερευνήσουμε ενδελεχώς τι είδους άνθρωποι υπήρχαν κατά τον 11ο αιώνα, τι είδους κατά τον 18ο αιώνα, ποιες ήταν οι ανάγκες των ανθρώπων σε κάθε μια από αυτές τις εκατονταετίες, ποιες ήταν οι παραγωγικές τους δυνάμεις, ποιες ήταν ο τρόπος παραγωγής τους, ποιες ήταν οι πρώτες ύλες που χρησιμοποιούσαν εδώ και τελικά ποιες ήταν εκείνες οι σχέσεις ανθρώπου προς άνθρωπο, οι οποίες απέρρεαν από όλους αυτούς τους όρους ύπαρξης. Άραγε η μελέτη όλων αυτών των ζητημάτων δεν σημαίνει ενασχόληση με την πραγματική γήινη ιστορία των ανθρώπων της κάθε εκατονταετίας, απεικόνιση αυτών των ανθρώπων ταυτοχρόνως υπό την ιδιότητα και των συγγραφέων και των δρώντων προσώπων του ίδιου τους του δράματος; Στην περίπτωση όμως που απεικο-

νίζετε τους ανθρώπους ως δρώντα πρόσωπα και συγγραφείς της ίδιας τους της ιστορίας, τότε φτάνετε δια της πλησίον οδού στο αληθινό αφηγησιακό σημείο, διότι εγκαταλείπετε τις αιώνιες αρχές από τις οποίες εκκινούσατε»². [εμφάσεις δικές μας – Β.Β.]

Η «προαιώνια εθνική ιδέα της Ρωσίας» εμπίπτει ακριβώς στην κατηγορία των «αιώνιων αρχών».

Οι προϋποθέσεις για τη συνειδητή δημιουργία των μαζών, για τη συνειδητοποίηση από τις μάζες των καταπιεσμένων και όσων υφίστανται την εκμετάλλευση των θεμελιωδών συμφερόντων τους και για τον συνειδητό αγώνα για την πραγμάτωσή τους σχηματίζονται μόνο με την εμφάνιση και ανάπτυξη της μεγάλης βιομηχανίας, με τη διαμόρφωση της εργατικής τάξης της μεγάλης βιομηχανίας. Αυτό είχε διευκρινιστεί ήδη από τη δεκαετία του 1840-1850 από τους Κ. Μαξ και Φ. Ένγκελς.

«Ο κομμουνισμός –έγραφε ο Κ. Μαξ στη *Γερμανική ιδεολογία*– διαφέρει από όλα τα προηγούμενα κινήματα κατά το ότι ανατρέπει τη βάση όλων των προηγούμενων σχέσεων παραγωγής και επικοινωνίας, και εξετάζει για πρώτη φορά συνειδητά όλες τις φυσικής προέλευσης προϋποθέσεις ως δημιουργήματα των προηγούμενων γενεών, αφαιρεί από αυτές τις προϋποθέσεις το αυθόρμητο και τις υποτάσσει στην εξουσία των ενωμένων ατόμων [έμφαση δική μας – Β.Β.]»³.

Στα κεφάλια πολλών εκπροσώπων της αριστερής αντιπολίτευσης βασιλεύει ένα ασύλληπτο χάος και μάλιστα θα έλεγε κανείς ότι ο καθένας τους επιδιώκει να ανατρέπει τα πάντα και να δημιουργήσει κάτι νέο που θα συγκλονίσει τον κόσμο (της Ρωσικής εθνικής ιδέας συμπεριλαμβανομένης), συγκλονίζοντας την πραγματικότητα με την άγνοιά του αναφορικά με εκείνες τις αλήθειες τις οποίες έχει ήδη θεμελιώσει ο μαρξισμός.

Αναφορικά με την εξέταση παρόμοιων απόψεων, θα παραθέσουμε έναν μεγαλοφυή συλλογισμό του Κ. Μαξ: «Στην όλη αντίληψη της ιστορίας μέχρι τώρα, αυτή η πραγματική βάση της ιστορίας είτε παραμελήθηκε τελείως είτε θεωρήθηκε δευτερεύον θέμα άσχετο με την πορεία της ιστορίας.

Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση η ιστορία θα έπρεπε να γράφεται πάντα σύμφωνα με έναν εκτός αυτής κείμενο γνώμονα. Η πραγματική παραγωγή γινόταν αντιληπτή ως κάτι το προϊστορικό, ενώ η κυρίως ιστορική ζωή παρουσιαζόταν ως κάτι το αποχωρισμένο από τη συνηθισμένη [καθημερινή] ζωή, σαν κάτι το εξώκοσμο και υπεργήινο. Με τον τρόπο αυτό η σχέση των ανθρώπων με τη φύση αποκλείεται από την ιστορία και δημιουργείται έτσι η αντίθεση μεταξύ φύσης και ιστορίας. Γι' αυτό οι υποστηρικτές αυτής της αντίληψης της ιστορίας μπορούσαν να βλέπουν μόνον *πηχρές και πομπώδεις πράξεις [ηγυρών και κρατών], θρησκευτικό και κάθε είδους θεωρητικό αγώνα* [έμφαση δική μας – Β.Β.] και κάθε φορά κατά την απεικόνιση της μιας είτε της άλλης ιστορικής εποχής ήταν υποχρεωμένοι να *συμμερίζονται τις αυταπάτες αυτής της εποχής* [έμφαση του Κ. Μαξ – Β.Β.]. Λόγου χάριν, αν κάποια εποχή φαντάζεται ότι καθορίζεται από καθαρά «πολιτικά» ή «θρησκευτικά» κίνητρα, –παρά το γεγονός ότι η θρησκεία και η πολιτική είναι μόνο μορφές των πραγματικών της κινήτρων– ο ιστορικός της αφομοιώνει αυτή τη γνώμη»⁴.

Ακριβώς τα «πολιτικά» και «θρησκευτικά» κίνητρα προβάλλουν στο «Μανιφέστο της ΔΠΕΡ» υπό την ιδιότητα των πρωταρχικών, και τίποτε δεν αναφέρεται για εκείνα τα κίνητρα της «χιλιετούς ιστορίας της Ρωσίας» τα οποία ο Κ. Μαξ χαρακτηρίζει ως πραγ-

ματικά κίνητρα. Κατά την άποψή μας, όσον αφορά το κράτος, ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ τουλάχιστον δεν αντιλαμβάνεται την ουσία αυτού του μορφώματος εν γένει, συμπεριλαμβανομένης της νυν υφιστάμενης στη Ρωσία εκδοχής του.

Εάν ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ διέθετε μian αντίληψη της φύσης του σύγχρονου κράτους της Ρωσίας, τότε θα έπρεπε να είχε δώσει νηφάλια και ορθή εκτίμηση της ουσίας των όσων θα έπραττε ο Πούτιν αμέσως κιόλας μετά τον διορισμό του στη θέση του πρωθυπουργού. Οι αναφορές στο γεγονός ότι πολλοί πολίτες πίστευαν στον Πούτιν, στο γεγονός ότι μείωσε την ισχύ της κλίκας Γιέλτσιν θέτοντας νέους ανθρώπους και η ελπίδα στο «κρατιστικό ένστικτο» του Πούτιν, όλ' αυτά είναι εκδηλώσεις μιας αυταπάτης, η οποία απορρέει από την απουσία αντίληψης για τη φύση του σύγχρονου κράτους της Ρωσίας. Το ζήτημα δεν έγκειται στα πρόσωπα των κυβερνώντων (είτε πρόκειται για τον Γιέλτσιν είτε για τον Πούτιν είτε για κάποιον άλλον), ούτε στο τι δηλώνουν αυτοί, αλλά στο γεγονός ότι στη Ρωσία κυριαρχεί το κεφάλαιο (πρωτίστως το χρηματιστικό-εμπορικό) και όλοι οι πρόεδροι, όλες οι κυβερνήσεις ενόσω κυριαρχεί το κεφάλαιο θα ασκούν πολιτική που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα του κεφαλαίου, προπαντός και κατά κύριο λόγο του μεγάλου κεφαλαίου.

Κατά τον Γ. Α. Ζιουγκάνοφ, σε όλη τη διάρκεια της «χιλιετούς» ιστορίας της Ρωσίας, το Ρωσικό κράτος εμφορούνταν αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο από έναν σκοπό: να εδραιωθεί επί του φυσικού γι' αυτό γεωπολιτικού χώρου (λένε ότι γι' αυτό έπρεπε να καταλάβει την αντίστοιχη επικράτεια: προς νότο, μέχρι τα όρη, προς ανατολάς και προς βορρά, μέχρι τον ωκεανό...), και οι γειτονικοί λαοί –πλην μερικών εξαιρέσεων– να θέτουν μετά χαράς τον εαυτό τους υπό ρωσική αρχή και να ζουν εντός της χαρούμενα και φιλικά, διατηρώντας την αυθυπαρξία τους και απολαμβάνοντας την όλη κατάσταση...

Παραμένει ωστόσο αδιευκρίνιστο μεταξύ άλλων το εξής: εάν η Ρωσία έχοντας υποτάξει την Κεντρική Ασία προσέκρουσε στο νότιο φυσικό γεωπολιτικό της όριο, για ποιο λόγο ο τσαρισμός επιδίωκε και επιχειρούσε τη διείσδυση νοτίως στο Αφγανιστάν, στο Ιράν (φτάνοντας κάποτε μέχρι τον νότο του Ιράν), ενώ στην Ανατολή πέρασε τον ωκεανό και κατέκτησε Αλάσκα και Καλιφόρνια; Εάν φυσικό γεωπολιτικό όριο της Ρωσίας είναι τα όρη, η θάλασσα και οι ωκεανοί, γιατί η [μεσαιωνική] Ρως πέρασε στην εποχή της πέραν των Ουραλίων; Και για ποιο λόγο να μην ισχυρίζεται κανείς ότι όλη η Κεντρική και Δυτική Ευρώπη πρέπει να υπαχθεί στο Ρωσικό κράτος;

Η αντίληψη περί φυσικών γεωπολιτικών ορίων είναι άκρως επιφανειακή, παράλογα αντιφατική και μη ιστορική. Το κύριο, το καθοριστικό στοιχείο στην ανάπτυξη τόσο του κόσμου συνολικά όσο και ξεχωριστών χώρων δεν είναι η γεωπολιτική, δεν είναι τα γεωπολιτικά συμφέροντα, αλλά το επίπεδο και ο χαρακτήρας της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, ο τύπος των σχέσεων παραγωγής. Αιώνια, φυσικά γεωπολιτικά όρια δεν υπήρξαν ποτέ και δεν υπάρχουν. Τα γεωπολιτικά σύνορα και τα γεωπολιτικά συμφέροντα αλλάζουν μαζί με την αλλαγή των παραγωγικών δυνάμεων και των σχέσεων παραγωγής. Και εάν κάποιος άνθρωπος θέλει να είναι μαρξιστής, εάν αντιλαμβάνεται την ουσία των διαδικασιών που εκτυλίσσονται, δεν μπορεί και δεν πρέπει να προτάσσει τη γεωπολιτική, θέτοντάς την στο προσκήνιο και κατ' αυτό τον τρόπο αναδεύοντας τα μυαλά των ανθρώπων με τη «διαβολική» (και ας το πούμε ευθέως, αστική) ματιά του.

Παρόμοιες ανεπάρκειες χαρακτηρίζουν εν γένει πολλές «αριστερές» εμμηνείες του κρά-

τους και των μηχανισμών του. Το κράτος γίνεται αντιληπτό μόνον ως εργαλείο, όπως το μαχαίρι. Με το μαχαίρι μπορούμε να κόψουμε διάφορα αντικείμενα που υπόκεινται στην επενέργειά του, αλλά σε όλες τις περιπτώσεις ένα μαχαίρι –αν και μπορεί να αμβλυνθεί η κόψη του, να φθαρεί– εξακολουθεί να παραμένει μαχαίρι, η υφή του παραμένει εξωτερική έναντι των υλικών στα οποία επενεργεί.

Η εξέταση του κράτους μόνον ως εργαλείου υποδηλώνει ότι υιοθετείται μια αποκλειστικά φορμαλιστική προσέγγιση του κράτους, σε πλήρη απόσπαση από το περιεχόμενό του. Αυτό κάνουν φερ' ειπείν οι αστοί ιδεολόγοι, όταν χαρακτηρίζουν την ΕΣΣΔ είτε κατά κύριο λόγο είτε αποκλειστικά ως «ολοκληρωτικό» κράτος και σε αυτή τη βάση προβαίνουν σε μια ταύτιση του φασιστικού κράτους με την ΕΣΣΔ. Ωστόσο το κράτος ως προς το περιεχόμενό του αποτελεί κοινωνικές σχέσεις εντός ορισμένης σφαιρας της ζωής της κοινωνίας. Η ουσία του κράτους δεν έγκειται στη διοίκηση (διοίκηση μπορεί να ασκείται και εκτός κράτους).

Στον Φ. Ένγκελς οφείλουμε μια εύστοχη αναφορά στην ουσία του κράτους: «Εφόσον το κράτος ανέκλυψε από την ανάγκη τιθάσευσης της αντίθεσης των τάξεων, εφόσον ανέκλυψε επίσης μέσα στις ίδιες τις συγκρούσεις αυτών των τάξεων, έπεται ότι κατά γενικό κανόνα συνιστά το κράτος της πλέον ισχυρής, της οικονομικά κυρίαρχης τάξης, η οποία με τη βοήθεια του κράτους καθίσταται επίσης πολιτικά κυρίαρχη τάξη και κατ' αυτόν τον τρόπο αποκτά νέα μέσα για την καταστολή και την εκμετάλλευση της καταπιεσμένης τάξης»⁵.

Κατ' αυτόν τον τρόπο η ουσία του κράτους έγκειται στο γεγονός ότι είναι μια οργάνωση μέσω της οποίας η οικονομικά κυρίαρχη τάξη πραγματώνει την πολιτική κυριαρχία της για την καταστολή και την εκμετάλλευση της καταπιεσμένης τάξης.

Από αυτόν τον ορισμό έπεται ότι, εάν κάποιος τρέφει ελπίδες περί αποκλειστικά ειρηνικών οδών και μέσων αγώνα –και αυτός ακριβώς είναι ο προσανατολισμός που δίνει ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ στο ΚΚΡΟ– πρόκειται τουλάχιστον περί αυταπάτης, ουτοπίας, εάν όχι για κάτι χειρότερο.

Άγνοια του ταξικού χαρακτήρα του κράτους δεν σημαίνει τίποτε άλλο από άγνοια της ουσίας του, του περιεχομένου του. Η εργαλειακή, φορμαλιστική και μη ταξική προσέγγιση του κράτους είναι στοιχείο χαρακτηριστικό αυτής της «αριστεράς». Εδώ θα σταθούμε μόνο σε έναν αρκούντως χαρακτηριστικό συλλογισμό του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ: «Για εμάς η ενίσχυση του Ενωσιακού κράτους είναι το κυριότερο καθήκον. Αρχικά ένωση Ρωσίας και Λευκορωσίας. Στη συνέχεια προσχώρηση σε αυτήν της Ουκρανίας και της Μολδαβίας και τελικά ένταξη στη νέα Ένωση των σημερινών κρατών της Υπερκαυκασίας και της Κεντρικής Ασίας. Μας φαίνεται ότι αυτή πρέπει να είναι η σειρά των ενοποιητικών δράσεων»⁶.

Εδώ διαφεύγει της προσοχής το κύριο ερώτημα: μπορούν άραγε οι κομμουνιστές να διευθετήσουν αυτό το καθήκον παραμένοντας στα πλαίσια του κεφαλαιοκρατικού κράτους της Ρωσίας; Κατά την άποψή μας, εάν κάποιος θέτει τέτοιο καθήκον χωρίς να αναφέρεται ρητά και καθαρά ότι αυτό δεν μπορεί να διευθετηθεί χωρίς την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας και χωρίς την εξάλειψη της κυριαρχίας του κεφαλαίου, τότε στην καλύτερη περίπτωση αυτό συνιστά αυταπάτη.

Η πλήρης απροσδιοριστία στο ζήτημα του είδους του Ενωσιακού κράτους για την ενίσχυση του οποίου γίνεται λόγος, στο εάν θα είναι κεφαλαιοκρατικό ή σοσιαλιστικό, μαρτυ-

ρεί την παρουσία της αντίληψης κατά την οποία ο ταξικός χαρακτήρας του κράτους, το περιεχόμενό του, είναι δήθεν κάτι το αδιάφορο, άνευ σημασίας.

Εξίσου απατηλή, ουτοπική και επιφανειακή είναι και η συνέχεια αυτού του συλλογισμού: «προς το παρόν [δηλ. επί κυριαρχίας του κεφαλαίου, στα πλαίσια του κεφαλαιοκρατικού κράτους; – Β.Β.] είναι άκρως σημαντική η αποκατάσταση ενιαίου οικονομικού χώρου Ρωσίας και Λευκορωσίας. Είναι απαραίτητη η ενιαία τιμολογιακή πολιτική στον ενεργειακό τομέα και στις συγκοινωνίες. Ήλθε ο καιρός να δοθεί προτεραιότητα στα λευκορωσικά εμπορεύματα στις αγορές της Ρωσίας και των άλλων χωρών της ΚΑΚ*».

Επιλύνοντας τα οικονομικά προβλήματα, εμείς [ποιοι είμαστε «εμείς»; Από ποιον θα «δοθεί προτεραιότητα»; Μήπως είναι οι κομμουνιστές στην εξουσία και όχι το κεφάλαιο; Στο «εμείς» συμπεριλαμβάνεται και ο Πούτιν, και η «Ενότητα» και η «Πατρίδα»**]; Πώς είναι δυνατόν να αναφέρει «εμείς» σ' αυτό το πλαίσιο; – Β.Β.] ισχυροποιούμε τις θέσεις της ρώσικης γλώσσας και σταθερά βαδίζουμε προς την πολιτική ένωση. *Εμείς* [έμφαση δική μας – Β.Β.] προσεγγίζουμε τη δημιουργία ενιαίων κρατικών δομών, ενόπλων δυνάμεων και οργάνων της δημόσιας τάξης, την εξασφάλιση αμοιβαίας υποστήριξης στην εξωτερική πολιτική. Και επ' αυτού είναι άκρως σημαντικό να μην επιτρέψουμε να συνθλιβούν τα θεμέλια του σοσιαλισμού στην οικονομία, στην κοινωνική σφαίρα και στην κρατική δομή της Λευκορωσίας μέσα στη μέγερη των καταστροφικών μεταρρυθμίσεων της Ρωσίας. Αυτό είναι θέμα ιδιαίτερης συζήτησης...»⁷.

Η ομιλώδης, πολύσημη παρατήρηση περί «ιδιαίτερης συζήτησης» δεν υπερβαίνει, αλλά επιτείνει την ασάφεια και την απατηλότητα των παραπάνω αντιλήψεων: αν στη Λευκορωσία διατηρήθηκαν οι βάσεις του σοσιαλισμού, ενώ στην Ρωσία δεν πραγματοποιούνται απλώς «καταστροφικές μεταρρυθμίσεις», αλλά κεφαλαιοκρατικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες, φυσικά, έχουν καταστροφικό χαρακτήρα για την υφιστάμενη μέχρι πρότινος οικονομία της Ρωσίας, τότε όσο στενότερη γίνεται η οικονομική ένωση της Λευκορωσίας με την κεφαλαιοκρατική Ρωσία, με μια Ρωσία στην οποία κυριαρχεί το κεφάλαιο, τόσο καταστροφικότερα επιδρά ο καπιταλισμός της Ρωσίας (με το ασύγκριτο οικονομικό δυναμικό της Ρωσίας) στα θεμέλια του σοσιαλισμού στην Λευκορωσία. Και ποιος μπορεί να το εμποδίσει αυτό τη στιγμή που –το τονίζουμε για πολλοστή φορά– το κεφάλαιο κυριαρχεί στη Ρωσία;!

Θα έπρεπε με σαφήνεια και καθαρότητα να δηλώσει ότι η διατήρηση των θεμελίων του σοσιαλισμού στη Λευκορωσία κατά την ενδεχόμενη οικονομική και πολιτική ενοποίησης της με τη Ρωσία είναι αδύνατη χωρίς την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από τις σοσιαλιστικές δυνάμεις στη Ρωσία.

Ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ είναι ρεφορμιστής. Ο ρεφορμισμός συνδέεται απαραίτητα με την έλλειψη κατανόησης ή/και με την υποτίμηση του ταξικού χαρακτήρα του κράτους. Αν ο καπιταλισμός μετεξελίσσεται μόνο βαθμδόν (και, φυσικά, αποκλειστικά με ειρηνικούς τρόπους) σε κάποια άλλη κοινωνία, την οποία θεωρούν σοσιαλιστική, τότε εξαφανίζεται το ποιοτικό ορόσημο, το διαχωριστικό όριο μεταξύ του καπιταλισμού και του σοσιαλισμού

* Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Κρατών. Είναι η χαλαρή και απροσδιόριστη ένωση των τέως Ενωσιακών Δημοκρατιών της ΕΣΣΔ πλην Βαλτικών χωρών (σ.τ.μ.).

** Πρόκειται για τα λεγόμενα κυβερνητικά ή προεδρικά κόμματα (σ.τ.μ.).

και το κράτος μιας τέτοιας κοινωνίας παρουσιάζεται ως μη ταξικό, αποκλειστικά και μόνο ως εργαλείο διοίκησης.

Εδώ δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε την εσφαλμένη προσαρμογή της θέσης του Β. Ι. Λένιν στη δική του: «Οδηγός για εμάς ήταν και παραμένει η θέση του Β. Ι. Λένιν: «να εκφράξεις την «επαναστατικότητα» σου μόνο με υβρεολόγιο για τον κοινοβουλευτικό οπορτουνισμό, μόνο με την απόρριψη της συμμετοχής στο κοινοβούλιο είναι πολύ εύκολο, εξαιτίας του ότι είναι κάτι το υπερβολικά εύκολο. Αυτό δεν αποτελεί επίλυση ενός δύσκολου, του δυσκολότερου, προβλήματος. Της δημιουργίας μιας *πραγματικά επαναστατικής* [έμφαση δική μας – Β.Β.] κοινοβουλευτικής ομάδας στα ευρωπαϊκά κοινοβούλια είναι κατά πολύ δυσκολότερο...».

Καταφανώς, ο Β. Ι. Λένιν εντοπίζει ότι η δυσκολία του προβλήματος δεν συνίσταται στο να δημιουργήσει κανείς μια κοινοβουλευτική ομάδα, αλλά στο να δημιουργήσει μια «*πραγματικά επαναστατική*» ομάδα στο κοινοβούλιο. Όμως, ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ θεωρεί ότι τα περιθώρια των επαναστάσεων έχουν εξαντληθεί. Τι απομένει από την πραγματικά επαναστατική κοινοβουλευτική ομάδα και τις δυσκολίες που συνδέονται μ' αυτήν; Αυτή η στάση δεν έχει καμιά σχέση με τη θέση του Β. Ι. Λένιν.

Είναι εξαιρετικά ενδεικτικό ότι ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ αναζητεί και ανακαλύπτει στην ύπαρξη μιας «μεσαιάς τάξης» το κοινωνικό υπόβαθρο των θέσεων του. Η αντίληψη περί «μεσαιάς τάξης» αποτελεί μια μη μαρξιστική θεώρηση των τάξεων, που έχει προταθεί από αστούς ιδεολόγους. Ως βασικό κριτήριο για τη διάκριση των τάξεων θεωρείται η ποσότητα του εισοδήματος, ή ο μισθός, ενώ σύμφωνα με τη μαρξιστική θεώρηση των τάξεων το σημαντικότερο ζήτημα είναι η σχέση προς τα μέσα παραγωγής και όλα τα υπόλοιπα γνωρίσματα των τάξεων απορρέουν απ' αυτή τη σχέση. Ο Γ. Α. Ζιουγκάνοφ επαναλαμβάνει στην εισήγησή του την αστική, επιφανειακή ιδέα περί «μεσαιάς τάξης» και αναφέρεται στην αναγκαιότητα στήριξης ειδικά σ' αυτήν, φανερώνοντας για μιαν ακόμη φορά τον μη μαρξιστικό χαρακτήρα των αντιλήψεών του περί τάξεων και κοινωνικής βάσης του Κομμουνιστικού κόμματος.

Οι απόψεις του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ αποτελούν ένα συνονθύλευμα κοινωνικά ετερογενών ιδεών, όπου εκτός από τις σοσιαλδημοκρατικές αντιλήψεις σημαντική θέση κατέχουν αντιλήψεις χαρακτηριστικές για τους κοινοτικούς αγρότες, ιδιαίτερα της περιόδου της δρομολογηθείσας μεν, πλην όμως απέχουσας πολύ από την ολοκλήρωσή της αποσύνθεσης της γεωργικής κοινότητας, της μη ολοκληρωμένης υπέρβασης παραδόσεων, αντιλήψεων, ηθών κ.ο.κ. που αντιστοιχούν σ' αυτήν.

Η γεωργική κοινότητα διατηρήθηκε επί πολλούς αιώνες σε πολλούς λαούς του κόσμου, συμπεριλαμβανομένης και της Ρωσίας. Με την εμφάνιση της κεφαλαιοκρατίας στη Ρωσία η γεωργική κοινότητα εντάχθηκε σε μια πορεία αποσύνθεσης και ταξικής διαφοροποίησής της. Αλλά η κοινότητα στον έναν ή στον άλλο βαθμό εξακολούθησε να υπάρχει: «Το 1917 τυπικά από τις κοινότητες του αναδασμού αποχώρησε μόνο το ένα τρίτο της αγροτιάς και οι δυνάμεις τους ήταν κατακερματισμένες και διάσπαρτες, επειδή οι μισοί από αυτούς ζούσαν στα μετόχια και στα αγροκτήματά τους, ενώ οι άλλοι μισοί διέμεναν στους παλιούς τόπους κατοικίας, και υπήρχε ένταση στις σχέσεις τους με τους κοινοτικούς αγρότες. Ακόμη το ένα τρίτο της αγροτιάς είχε αμφιβολίες και ταλαντευόταν, αλλά παρέμενε παρ' όλα αυτά

στην κοινότητα. Σε αντιδιαστολή μ' αυτούς το 41% των αγροτών από θέση αρχής διατηρούσαν την εμπιστοσύνη τους στην κοινότητα και ήταν συσπειρωμένοι και αποφασιστικοί. Ο τεράστιος δυνάμει αναδασμολογητέος κλήρος με τη μορφή των γαιών των μεγαλοαγροκτημόνων (49 εκατομμύρια εκτάρια) και των μικροϊδιοκτητών γης (19 εκατομμύρια εκτάρια) μετέτρεψε τους αμφιταλαντευόμενους σε υποστηρικτές της κοινότητας του αναδασμού»⁸.

Το 1922 στη Σοβιετική Ρωσία το 85% του συνόλου των γαιών ήταν κοινοτικής ιδιοκτησίας...⁹. Θα μπορούσε άραγε η σύσταση και η ύπαρξη των κολχόζ επί μερικές δεκαετίες να ξεπεράσει τα κατάλοιπα της κοινοτικής συγκρότησης των αγροτών, τις παραδόσεις, τα ήθη τους κ.ο.κ., τη στιγμή που ακόμα και οι αγρότες που έχουν μετοικήσει στις πόλεις και ζουν στις πόλεις επί πολλά χρόνια συχνά διατηρούν μέχρι σήμερα συνήθειες, αντιλήψεις, παραδόσεις, αναμνήσεις, χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς κ.ο.κ. που προσιδιάζουν στα μέλη της γεωργικής κοινότητας. Επιπλέον, αν το καλοσκεφτούμε, θα διαπιστώσουμε ότι τα κολχόζ έχουν γνωρίσματα μεταβατικής οργάνωσης του υποστατικού. Τα κολχόζ στην ΕΣΣΔ αφενός μεν έκαναν χρήση ενός κοινωνικού [δημόσιου] αγαθού, της γης, αφετέρου δε η ιδιοκτησία τους ήταν συλλογική, της δεδομένης ομάδας [κολεκτίβας] και υπό αυτή την έννοια δεν ήταν παλλαϊκή, δεν ανήκε στο σύνολο της κοινωνίας.

Γι' αυτό λοιπόν, όταν απεβίωσε ο σοσιαλισμός στην ΕΣΣΔ, είχε ως επακόλουθο την απογοήτευση εκατομμυρίων μαζών από τις σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές ιδέες και άρχισε να κυριαρχεί η κεφαλαιοκρατική ιδεολογία. Ο πληθυσμός της χώρας, ο οποίος δεν υιοθέτησε την κεφαλαιοκρατική ιδεολογία και απογοητεύθηκε σε ποικίλους βαθμούς από την κομμουνιστική ιδεολογία, στράφηκε προς παραστάσεις, παραδόσεις κ.ο.κ. προκεφαλαιοκρατικές ως προς την ουσία και την προέλευσή τους. Απεδείχθη λοιπόν ότι τα πλέον οικεία για το μεγαλύτερο μέρος αυτού του πληθυσμού ήταν τα κατάλοιπα, οι παραδόσεις, οι δοξασίες κ.ο.κ. που προσιδιάζουν στη γεωργική κοινότητα (καθώς μεταξύ άλλων και μικροαστικές αντιλήψεις, γνωρίσματα της ψυχολογίας κλπ.).

Αυτό το μέρος του πληθυσμού (το οποίο είναι αρκετά μεγάλο) εξέφρασε και εκφράζει μια στάση απόρριψης της αστικής ιδεολογίας και της αστικής πραγματικότητας, αναζητά και θεωρεί ότι βρίσκει θετικά ιδεώδη στο προκεφαλαιοκρατικό παρελθόν. Και μάλιστα, γι' αυτό το μέρος του πληθυσμού, η διάρθρωση κ.ο.κ. του προκεφαλαιοκρατικού παρελθόντος προβάλλει ως το επιθυμητό μέλλον. Η κίνηση προς τα πίσω εκλαμβάνεται ως κίνηση προς τα εμπρός, η αντίδραση ως πρόοδος, κατά τρόπο παρόμοιο με τους «δημοκράτες», οι οποίοι τον καιρό της «περεστρόικα» αυτοαποκαλούνταν «αριστερά», ενώ στην πραγματικότητα –όπως άλλωστε το παραδέχθηκαν και οι ίδιοι στη συνέχεια– ήταν δεξιοί, ενώ αποκαλούσαν τους πραγματικούς αριστερούς «δεξιούς». Και αυτό ήταν φυσικό, δεδομένου ότι εξελάμβαναν και παρουσίαζαν την αστική αντεπανάσταση, δηλαδή την αντίδραση, ως πρόοδο, ως επανάσταση. Πράγματι, για όσους είχαν στρέψει τα νώτα τους στην προοδευτική πορεία της ιστορίας, η αριστερά έγινε δεξιά και η δεξιά αριστερά, μέχρι να επικρατήσει μια πιο νηφάλια άποψη για τα τεκταινόμενα στη «μετα-μεταρρυθμιστική» Ρωσία.*

* Θα ήταν σκόπιμο να επισημάνουμε ότι παρόμοιες συγχύσεις είναι ευρύτατα διαδεδομένες μέχρι σήμερα και σε σημαντικό μέρος της καθ' ημάς αριστεράς. Φερ' ειπείν σημαντικό μέρος της (τροτσκιτικής αναφοράς και όχι μόνο) διανοήσης εξέλαβε την απροκάλυπτη πολιτική επικράτηση της αστικής αντεπανάστασης και της κεφαλαιο-

Αυτές οι αναζητήσεις ιδεωδών, παραδόσεων, δοξασίων κ.ο.κ. στο προκεφαλαιοκρατικό παρελθόν είναι φαινόμενο αντιφατικό. Αφενός συνιστούν αντικειμενικά αντίδραση και μάλιστα αντίδραση βαθύτερη από την κεφαλαιοκρατική. Αφετέρου 1) εδώ εκφράζουν μια συγκαλυμμένη, στρεβλή, αλλά υπαρκτή διαμαρτυρία αρκετά ευρέων στρωμάτων του πληθυσμού της Ρωσίας εναντίον της κεφαλαιοκρατικής πραγματικότητας και 2) η ίδια η στροφή στο παρελθόν δεν είναι καθ' ολοκληρία αρνητικού χαρακτήρα. Το όλο ζήτημα έγκειται στο τι είναι εκείνο που επιδιώκουν να παλινορθώσουν, που προσλαμβάνουν [αυτοί οι άνθρωποι] από τις προκεφαλαιοκρατικές μορφές της ζωής της κοινωνίας.

Η ανάπτυξη της ιστορίας ακολουθεί μιαν ελικοειδή ανέλιξη. Εάν διακρίνουμε από τη συνολική ανάπτυξη μια σημαντική συνιστώσα της, όπως είναι η ανάπτυξη της ιδιοκτησίας, μπορούμε να επιστημονούμε ότι η ιδιοκτησία αναπτύσσεται από την πρωτόγονη κοινοτική προς την ιδιωτική και τελικά προς την κοινωνική ιδιοκτησία. Το κάθε στάδιο αυτής της ελικοειδούς ανάπτυξης συνιστά και άρνηση του προγενέστερου και διατήρηση σε ανηρμένη, μετασχηματισμένη μορφή των κεκτημένων των προγενέστερων σταδίων. Το τελικό σημείο της σπείρας της έλικας είναι γενικά τρόπος τινά επιστροφή στο αφηρητικό. Κατ' αυτό τον τρόπο η κοινωνική ιδιοκτησία είναι κοινή ιδιοκτησία και συνιστά, κατά κάποιον τρόπο, επιστροφή στην αφηρητική κοινή μορφή ιδιοκτησίας. Ωστόσο εδώ πρόκειται μόνον περί τρόπος τινά επιστροφής, διότι πρέπει να επιστημονούμε ότι η αφηρητική μορφή –κοινή ιδιοκτησία [κοινοκτημοσύνη] μέρους της κοινωνίας, μιας ξεχωριστής ομάδας [συλλογικότητα]– είναι ιδιοκτησία της κοινότητας του γένους αρχικά, της γεωργικής κοινότητας αργότερα, ενώ η τελική μορφή αυτής της σπείρας της έλικας είναι η κοινή ιδιοκτησία του συνόλου της κοινωνίας. Γνωρίσματα αυτής της τρόπος τινά επιστροφής του τελικού σταδίου αυτής της σπείρας της έλικας στο αφηρητικό δεν υπάρχουν μόνον αναφορικά με την ιδιοκτησία, αλλά, εκ των πραγμάτων, διατρέχουν όλες τις πλευρές της ζωής της κοινωνίας.

Δυστυχώς, όμως, εδώ, κατά την επιστροφή σε προκεφαλαιοκρατικές αντιλήψεις, δοξασίες, παραδόσεις κ.ο.κ. αυτή η στροφή σε προκεφαλαιοκρατικά ιδεώδη (εδώ εννοούμε κατά κύριο λόγο την κοινοτική ζωή), δοξασίες, παραδόσεις κ.ο.κ. πραγματοποιείται αυθόρμητα, χωρίς τη γνώση, χωρίς την ικανότητα διάκρισης αυτού που είναι απαραίτητο να διατηρηθεί σε μετασχηματισμένη μορφή από το προκεφαλαιοκρατικό παρελθόν, συμπεριλαμβανομένης και της κοινοτικής ζωής. Και αυτό συμβαίνει διότι δεν γίνεται αντιληπτή η γενική πορεία της ιστορίας και στην καλύτερη περίπτωση υπάρχει στρεβλή αντίληψη του κομμουν-

κρατικής παλινορθωσης στην ΕΣΣΔ και στις άλλες σοσιαλιστικές χώρες ως επανάσταση! Η σύγχυση αυτή αναπαράγεται ποικιλοτρόπως μέχρι σήμερα υπό την επίδραση της απογοήτευσης, της ψυχολογίας των ματαιώσεων και της ήττας, αλλά και των κυρίαρχων αγοραίων αστικών αντιλήψεων, κατά τις οποίες η διάλυση, η διαφθορά, τα εκφυλιστικά φαινόμενα, η εξασθλίωση κλπ. που χαρακτηρίζουν τις κοινωνίες των χωρών του «παρακτού σοσιαλισμού» μετά την ανεπιτυχία και τη δρομολόγηση της καπιταλιστικής παλινορθωσης αποδίδονται ταχυσταχυλουργικά στον ίδιο τον σοσιαλισμό ως θεωρία και πράξη και στις νικηφόρες σοσιαλιστικές επαναστάσεις του 20ού αιώνα. Στα πλαίσια αυτής της σύγχυσης είναι αδύνατον να αντιληφθεί κανείς την αντιφατική δυναμική επανάστασης-αντεπανάστασης στην ιστορία, αλλά και το γεγονός ότι τα ιστορικά κεκτημένα αυτών των νικηφόρων επαναστάσεων στις σχέσεις παραγωγής κλπ. θα μπορούσαν να ανατραπούν μόνο μέσω ριζικής ανεπιτυχίας, με συνακόλουθη διάλυση του κοινωνικού ιστού, που επέφερε πρωτόγνωρη καταστροφή των παραγωγικών δυνάμεων και ιδιαίτερα των ανθρώπων αυτών των χωρών. Η αδυναμία συνειδητοποίησης της διαφοράς μεταξύ επανάστασης και ανεπιτυχίας είναι σημαντικότατο σύμπτωμα κρίσης και σήψης της αριστεράς της ήττας (σ.τ.μ.).

νισμού συνολικά, αλλά και του σοσιαλισμού, ενώ στη χειρότερη περίπτωση έχουμε συνολική απόρριψη του κομμουνισμού. *Μάλιστα εδώ υπάρχει σύγχυση αυτού το οποίο πράγματι είναι απαραίτητο να διατηρηθεί στο παρόν και το μέλλον από την κοινοτική ζωή και εκείνου το οποίο είναι καθ' όλα αντιδραστικό και καθ' όλα παρωχημένο.* Τουναντίον, στα πλαίσια τέτοιου τύπου αυθόρμητης προσέγγισης, μπορούν να εκπέσουν εντελώς από το οπτικό πεδίο μερικά πολύτιμα για το μέλλον γνωρίσματα του προκεφαλαιοκρατικού παρελθόντος. *Η συνειδητή και συνεπής διατήρησή τους (εξυπακούεται σε μετασηματισμένη μορφή) είναι επιβίωση από τη θέση [από το ύψος, από την οπτική γωνία] του τελικού σταδίου της σπείρας της έλικας της ιστορίας που βιώνει σήμερα η ανθρωπότητα: από τη συνειδητή και συνεπή κομμουνιστική θέση.*

Οι απόψεις του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ αποτελούν σε σημαντικό βαθμό έκφραση μιας στροφής προς επιβιώσεις του προκεφαλαιοκρατικού παρελθόντος, προς αντιλήψεις, δοξασίες, ήθη και παραδόσεις που προσιδιάζουν στους αγρότες της κοινότητας και διατηρούνται σε ποικίλους βαθμούς, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές. Όλα αυτά δεν έχουν ξεπεραστεί πλήρως ούτε και στον πληθυσμό πόλεων, ο οποίος κατέφθασε στις πόλεις από τα χωριά και ζει σε αυτές επί σχετικά βραχύ από ιστορικής πλευράς χρονικό διάστημα (στα πλαίσια της αλληλουχίας μιας, δυο ή ακόμα και –σε συνάρτηση με άλλους όρους– περισσότερων γενεών). Η έκφραση αυτής της στροφής έχει ανακλύσει αυθόρμητα και προωθείται αυθόρμητα, επομένως πάσχει από σοβαρούς περιορισμούς.

Για να γίνουν αντιληπτές αυτές οι επιβιώσεις είναι απαραίτητο να στραφούμε στη ρωσική κοινότητα. Η ρωσική κοινότητα κατά τη διάρκεια της «χιλιετούς» ιστορίας της υπήρξε κατά βάση υπό φεουδαρχικές συνθήκες και στη συνέχεια σε συνθήκες εμφάνισης και διαμόρφωσης της κεφαλαιοκρατίας. Η αλήθεια είναι ότι η κεφαλαιοκρατία μέχρι τη Μεγάλη Οκτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση δεν κατόρθωσε να γίνει κυρίαρχη στη ζωή της Ρωσίας. Η γεωργική κοινότητα μεταλλασσόταν κατά τη διάρκεια της «χιλιετούς» ιστορίας της και ιδιαίτερα με την ανάπτυξη της κεφαλαιοκρατίας, που είχε ως αποτέλεσμα την εντατική διάλυση της κοινότητας στις τάξεις εκείνες που προσιδιάζουν στην κεφαλαιοκρατία. Παρ' όλ' αυτά, όπως αναφέραμε και παραπάνω, η γεωργική κοινότητα εξακολούθησε να διατηρείται στον ένα ή στον άλλο βαθμό μέχρι το 1917, αλλά και επί ορισμένο χρονικό διάστημα και μετά το 1917.

Ας διακρίνουμε μερικά ουσιώδη γνωρίσματα της ιδεολογίας εκείνης που προσιδιάζει στον αγροτικό κόσμο της κοινότητας. Ένα τέτοιο γνώρισμα –το οποίο διατηρείται στο βαθμό που οι αγρότες παραμένουν ακριβώς κοινοτικοί αγρότες– είναι η *συλλογικότητα*. Ωστόσο δεδομένου ότι εδώ πρόκειται για κοινοτική συλλογικότητα, εξυπακούεται ότι αυτή διακρίνεται για τη διαφόρων διαβαθμίσεων *τοπική εσωστρέφειά* της. Πάνω σε αυτή τη βάση, μεταξύ άλλων αναφέρονται και απόψεις περί τοπικής εξαιρετικότητας. Με τον σχηματισμό ενιαίου συγκεντροποιημένου κράτους (στη Ρωσία η διαδικασία αυτή εκτυλίχθηκε σε συνθήκες φεουδαρχίας), αφενός οι γεωργικές κοινότητες άλλαξαν, αλλά κάθε άλλο παρά εξέλιπαν, όπως δεν εξέλιπαν και οι αντιλήψεις μιας εκάστης των κοινοτήτων, της κάθε τοπικότητας τόσο ως ιδιαίτερης, θα έλεγε κανείς, μικρής πατρίδας, όσο και περί της ιδιαίτερης τοπικής εξαιρετικότητας του καθενός. Αφετέρου, αυτή η αντίληψη περί τοπικής εξαιρετικότητας υπέστη επίσης κατά κάποιο τρόπο τις επιπτώσεις της συγκεντροποίησης, διογκώθηκε μέχρι

τα πλαίσια του συνόλου του ενοποιημένου φεουδαρχικού ρωσικού κράτους. Κατ' αυτόν τον τρόπο, βαθμηδόν μορφοποιούνταν η ιδέα περί εξαιρετικότητας της Ρωσίας, του ρωσικού κράτους, διαμορφωνόταν αυτό το οποίο αποκαλούν τώρα «εθνική ιδέα της Ρωσίας».

Το φεουδαρχικό κράτος, όπως άλλωστε και η εν πολλοίς διατηρούμενη εντός του γεωργική κοινότητα, είναι ως επί το πλείστον επίσης τοπικό κλειστό μόρφωμα, αν και σε σύγκριση με την κοινότητα, θα έλεγε κανείς ότι ο βαθμός ερημητικότητάς του είναι ανώτερης τάξης μεγέθους. Εάν οι πηγές της «εθνικής ιδέας της Ρωσίας» βρίσκονται στη γεωργική κοινότητα, η διαμόρφωσή της πραγματοποιείται στα πλαίσια του φεουδαρχικού κράτους της Ρωσίας, υπό την αιγίδα του, από τους ιδεολόγους της φεουδαρχίας (είτε αυτή παίρνει τη μορφή της ιδεολογίας της Μόσχας ως τρίτης Ρώμης, είτε τη μορφή των σλαβόφιλων, είτε κάτι παρόμοιο με αυτά). Οι άνθρωποι που διατηρούν στον έναν ή στον άλλο βαθμό κοινοτικές επιβιώσεις, αντιλήψεις περί τοπικής εξαιρετικότητας, αφομοιώνουν με αρκετή ευκολία την ιδέα περί εξαιρετικότητας του ρωσικού λαού, του κράτους της Ρωσίας, περί «εθνικής ιδέας της Ρωσίας», δηλαδή αντιλήψεις ως προς τη βασική υφή τους φεουδαρχικές μεν, αλλά με «ανεπτυγμένη» μορφή.

Η κεφαλαιοκρατία, σε αντιδιαστολή με τη φεουδαρχία, είναι ως προς τη φύση της κοσμοπολίτικη: η ανάπτυξη της κεφαλαιοκρατίας οδηγεί σε τελευταία ανάλυση στο σχηματισμό ενός ενιαίου παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, συνθλιβοντας ή εκτοπίζοντας από το δρόμο της κάθε τοπική εθνοτική, εθνική, κρατική, γλωσσική, πολιτισμική ή άλλη ερημητικότητα.

Η «εθνική ιδέα της Ρωσίας» και τα παρεμφερή ιδεολογήματα μπορούν να βρουν αποδέκτες μόνο στο τοπικό, εθνικό κεφάλαιο, εφόσον αυτό παραμένει ασθενές για να ριχθεί στον ωκεανό της παγκόσμιας ανταγωνιστικής διαπάλης των κεφαλαίων. Ωστόσο μόλις αυτό το κεφάλαιο ενισχυθεί σε βαθμό που θα καταστεί ικανό να ενταχθεί στον παγκόσμιο ανταγωνισμό των κεφαλαίων, θα του είναι πλέον άχρηστα και ενοχλητικά τα στενά πλαίσια ιδεολογημάτων τύπου «εθνικής ιδέας της Ρωσίας». Η λεγόμενη «παγκοσμιοποιημένη ανάπτυξη της κεφαλαιοκρατίας» είναι η φυσικοϊστορική διαδικασία ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας στο ανώτατο στάδιό της.

Ο όρος «παγκοσμιοποίηση» είναι δάνειος από την αστική βιβλιογραφία και δεν εκφράζει επακριβώς την ουσία αυτής της διαδικασίας. Ο μαρξιστής δεν έχει να αντιπαραθέσει στην «παγκοσμιοποίηση», στον αστικό κοσμοπολιτισμό καμία «εθνική ιδέα της Ρωσίας», είτε «ιδέα του Ισλάμ», είτε κάποια άλλη «Ιδέα», ούτε και διάφορες εθνικές, πολιτισμικές, γλωσσικές, γεωπολιτικές κ.ο.κ. εξαιρετικότητες. Η απάντησή του δεν είναι ο εθνικισμός, αλλά ο διεθνισμός.

Κατά την άποψή μας στις ποικίλες αντιλήψεις περί «έθνους», «εθνικισμού» και «διεθνισμού» βασιλεύει ένα χάος, ενώ η έννοια «αστικός κοσμοπολιτισμός» δεν χρησιμοποιείται καν.

Εάν στον μαρξισμό υπό τον όρο «έθνος» γίνεται αντιληπτό ένα μόρφωμα, το οποίο ανακύπτει με την εμφάνιση της κεφαλαιοκρατίας και δεν υφίσταται προ της κεφαλαιοκρατίας, το οποίο μεταξύ των ουσιαστών γνωρισμάτων του δεν συμπεριλαμβάνει μόνο ενιαία έκταση, γλώσσα και πολιτισμό, αλλά και ενιαία ξεχωριστή οικονομία, στις μέρες μας στους κύκλους της αντιπολίτευσης το έθνος συγγέεται με τον λαό, με τη φυλή, ή με την ένωση φυλών κ.ο.κ.

Από τη σκοπιά του μαρξιστή η ξεχωριστή εθνική (ακριβώς εθνική) οντότητα, η οποία έχει γεννηθεί από την κεφαλαιοκρατία κατά τα σχετικά πρώιμα στάδια της ανάπτυξής της, αρχίζει στη συνέχεια να καταστρέφεται από την ίδια την κεφαλαιοκρατία, όπως και κάθε άλλη μεμονωμένη οντότητα και τοπική ερμητικότητα (οικονομική, πολιτική, πολιτισμική, γλωσσική, κ.ά.). Είναι ανέφικτη και ουτοπική η αποτροπή της ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας ως παγκόσμιου συστήματος.

Ο μαρξιστικός διεθνισμός παρουσιάζει μια ομοιότητα με τον αστικό κοσμοπολιτισμό κατά το γεγονός ότι παραδέχεται αυτή την τάση ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας, βλέπει ότι εδώ δρα μια αντικειμενική νομοτέλεια.

Ωστόσο από εδώ δεν συνάγεται το συμπέρασμα ότι μαρξιστικός διεθνισμός και αστικός κοσμοπολιτισμός είναι ένα και το αυτό, ή συγγενείς έννοιες. Στα πλαίσια της αντιπολίτευσης πολλοί εκλαμβάνουν τη λέξη «διεθνισμός» ως εξευτελιστική, ως υβριστική. Ωστόσο αυτό είναι κάτι ανάλογο με το να ταυτίζει κανείς τον δολοφόνο που ομολόγησε τον φόνο, με τον δικαστή που του απήγγειλε ποινή, βάσει του γεγονότος ότι και οι δυο παραδέχθηκαν το γεγονός του φόνου.

Ο αστικός κοσμοπολιτισμός είναι η ιδεολογία της δημιουργίας και τελειοποίησης του παγκόσμιου κεφαλαιοκρατικού συστήματος, ενός συστήματος το οποίο εδράζεται στην καταπίεση και στην εκμετάλλευση της πλειονότητας του παγκόσμιου πληθυσμού.

Ο μαρξιστικός διεθνισμός, στηριζόμενος στη φυσικοϊστορική νομοτέλεια της ανάπτυξης της ιστορίας, θέτει ως στόχο του τη δημιουργία του παγκόσμιου συστήματος του σοσιαλισμού και του κομμουνισμού, ενός συστήματος ελεύθερου από καταπίεση και εκμετάλλευση, ενός συστήματος στο οποίο η ελεύθερη ανάπτυξη του καθενός θα αποτελεί όρο της ελεύθερης ανάπτυξης όλων. Ο μαρξιστικός διεθνισμός προϋποθέτει απαραίτητως τον σχηματισμό της ενιαίας ελεύθερης ανθρωπότητας, διατηρώντας σε μετασχηματισμένη μορφή ό,τι πολύτιμο υπήρξε στην ιστορία.

Ο εθνικισμός διαφέρει τόσο από τον αστικό κοσμοπολιτισμό όσο και από τον μαρξιστικό διεθνισμό κατά το ότι επιδιώκει πάση θυσία να διατηρήσει την οικονομική, πολιτική, πολιτισμική, γλωσσική κ.ο.κ. ξεχωριστή οντότητα [του έθνους], ακόμα και στην περίπτωση που αυτή η ξεχωριστή οντότητα αντιφάσκει με τη νομοτελειακή πορεία της ιστορίας.

Σε αυτή την περίπτωση, βάσει της θέσης των εθνικιστών, αστικός κοσμοπολιτισμός και μαρξιστικός διεθνισμός προβάλλουν ως κάτι το αδιαφοροποίητο, ως ένα και το αυτό. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο Τρότσκι έχει γίνει φόβητρο μεταξύ των εθνικιστών (συμπεριλαμβανομένων και μερικών ηγετών του ΚΚΡΟ) μόνο για τον λόγο ότι προβάλλει στα μάτια τους ως ιδιότυπο σύμβολο του διεθνισμού¹⁰.

Ωστόσο εδώ πρόκειται περί κραυγαλέας σύγχυσης. Εάν ο αστικός κοσμοπολιτισμός είναι η ιδεολογία της ιδιοτέλειας, η ιδεολογία της βίας επί εθνών και λαών εκ μέρους των ιμπεριαλιστικών χωρών και του σημερινού κύριου κρείκου του παγκόσμιου κεφαλαίου –των πολυεθνικών εταιρειών που προσεταιρίζονται τις διοικούσες ελίτ, τους διοικητικούς κύκλους των χωρών, εθνών και λαών που υφίστανται την καταπίεση και την εκμετάλλευση–, ο μαρξιστικός διεθνισμός είναι η ιδεολογία του συνειδητού αγώνα υπέρ των θεμελιωδών συμφερόντων εκείνων που υφίστανται την καταπίεση και την εκμετάλλευση σ' όλο τον κόσμο.

Γι' αυτό οι μαρξιστές, 1) όταν αναφέρονται στο έθνος/στον λαό δεν δίνουν έμφαση στο

έθνος που ανήκει ο καθένας, αλλά στο εάν συγκαταλέγονται οι μεν ή οι δε εκπρόσωποι του έθνους/του λαού στους καταπιεστές ή στους καταπιεζόμενους, σε αυτούς που καρπώνονται ή σε αυτούς που υφίστανται την εκμετάλλευση. 2) Εάν ο αστικός κοσμοπολιτισμός καταστρέφει άρδην κάθε τι το εθνικό, ό,τι προσιδιάζει στον δεδομένο λαό, και ο εθνικισμός επιδιώκει να διατηρήσει άκριτα κάθε τι το εθνικό, κάθε τι το ιδιότυπο για τον δεδομένο λαό, οι μαρξιστές διεθνιστές, εφόσον –και στο βαθμό που– είναι πράγματι διεθνιστές επιδιώκουν να διατηρήσουν από το κάθε έθνος και από τον κάθε λαό ό,τι δεν αντιφάσκει στη νομοτελειακή πορεία της ιστορίας, ό,τι διατηρεί τη σημασία του για την οικοδόμηση ενός κόσμου χωρίς το διχασμό μεταξύ καταπιεστών και καταπιεζομένων, όλα εκείνα που καθιστούν εφικτή μια τέτοια ζωή επί Γης, όπου η ελεύθερη ανάπτυξη του καθενός θα αποτελέσει τον όρο της ελεύθερης ανάπτυξης όλων. Και μάλιστα αυτό είναι κατ' αρχήν εφικτό, από την άποψη του μαρξιστή, μόνο χωρίς άσκηση βίας επί εθνών και λαών που υφίστανται καταπίεση και εκμετάλλευση, διότι η βία συνιστά τρόπο καταπίεσης.

Ο εθνικισμός¹¹ με την ακραία μορφή του, με τη μορφή του σοβινισμού, δεν κατευθύνεται πλέον απλώς στη διατήρηση των εθνικών, λαϊκών, φυλετικών κ.ο.κ. ιδιαιτεροτήτων σε οποιοσδήποτε μορφές, αλλά στην υποδαύλιση της έχθρας και του μίσους προς άλλα έθνη, λαούς, φυλές κ.ο.κ., στην καταπίεση και την υποταγή τους. Θα έλεγε κανείς ότι η πρώτη μορφή εθνικισμού είναι αμυντική, ενώ η δεύτερη επιθετική. Φυσικά, παραμένοντας στα πλαίσια του εθνικισμού, επιρρεπή προς σοβινισμό είναι τα ισχυρότερα έθνη, λαοί, φυλές, εθνότητες.

Μεταξύ των εθνικιστών είναι σκόπιμο να διακρίνουμε επίσης τους οπαδούς του προκεφαλαιοκρατικού παρελθόντος και τους οπαδούς των καθαυτό εθνικών συμφερόντων, έχοντας υπόψη ότι τα καθαυτό έθνη σχηματίζονται μόνο επί κεφαλαιοκρατίας.

Η γενική πορεία ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας κατά βάση καταστρέφει το προκεφαλαιοκρατικό παρελθόν. Όσον αφορά τα έθνη, επί κεφαλαιοκρατίας υφίστανται μόνο αστικά έθνη, δηλαδή μορφώματα εντός των οποίων ήδη υπάρχει η διαφοροποίηση μεταξύ κεφαλαιοκρατών του έθνους και εργατών. Η πορεία της ανάπτυξης της κεφαλαιοκρατίας κατά τα πρώιμα στάδια της οδηγεί στη διαμόρφωση των εθνών και επικεφαλής τέτοιων εθνών βρίσκεται η εθνική αστική τάξη. Ωστόσο όσο πιο πολύ μετατρέπεται η κεφαλαιοκρατία σε παγκόσμιο σύστημα, τόσο περισσότερο καταστρέφει τα αστικά έθνη που γέννησε η ίδια, τόσο περισσότερο προβάλλει στο προσκήνιο ο αστικός κοσμοπολιτισμός. Μάλιστα οι κοσμοπολίτικες τάσεις αρχίζουν να υπερτερούν προπαντός στην αστική τάξη των πλέον ανεπτυγμένων κεφαλαιοκρατικών χωρών. Ο εθνικισμός των πλέον ανεπτυγμένων κεφαλαιοκρατικών κρατών αποκτά κοσμοπολιτικό χαρακτήρα, ο οποίος κατά την περαιτέρω ανάπτυξη του παγκόσμιου κεφαλαιοκρατικού συστήματος όλο και πιο πολύ προωθείται στο προσκήνιο σε σύγκριση με τον εθνικισμό. Ωστόσο μέχρι σήμερα, αλλά και στο εγγύς μέλλον, ο αστικός κοσμοπολιτισμός των χωρών οι πληθυσμοί των οποίων απαρτίζουν το προνομιούχο «χρυσό δισεκατομμύριο» είναι μάλλον απίθανο να υποσκελίσει πλήρως τον εθνικισμό της αστικής τάξης αυτών των χωρών. Από την άποψη της γενικής ιστορίας και εξετάζοντας την πορεία της σύγχρονης ιστορίας εν συνόλω πρέπει να πούμε ότι ο κύριος αντίπαλος των μαρξιστών είναι ο αστικός κοσμοπολιτισμός και σοβινισμός. Όσον αφορά δε τον αμυντικό εθνικισμό, η εθνική αστική τάξη μπορεί να αποτελέσει προσωρινό σύμμαχο, πρόκειται όμως για σύμμαχο εξαιρετικά ασταθή. Η εθνική αστική τάξη εν μέρει μπορεί

μερικές φορές να προβεί σε συμμαχίες με τους κομμουνιστές, όσο αισθάνεται την αδυναμία της. Ωστόσο η εθνική αστική τάξη είναι μάλλον επιρρεπής στην εκποίηση των συμφερότων του έθνους στην αστική τάξη των ανεπτυγμένων κεφαλαιοκρατικών χωρών ή, στο βαθμό που ενισχύει τη θέση της, υιοθετεί σοβινιστικές θέσεις (αυτό είναι έκδηλο π.χ. στην αστική τάξη ισλαμικών χωρών).

Οι κομμουνιστές είναι οπωσδήποτε διεθνιστές και είμαστε βαθύτατα πεπεισμένοι ότι δεν πρέπει να εκλαμβάνουν ως δική τους την όποια εθνικιστική (με την ευρεία έννοια της λέξης) «εθνική ιδέα της Ρωσίας». Σε αντίθετη περίπτωση δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά να στοιχίζονται στην ουρά των εθνικοπατριωτικών δυνάμεων.

Εάν επιχειρήσουμε μια εκτίμηση των αντιλήψεων του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ από την άποψη των τάξεων, στην κοσμοθεώρηση των οποίων αντιστοιχούν, εκείνο που εκφράζεται κατεξοχήν είναι μια αντιστοιχία με την αγροτική ιδεολογία και ακριβέστερα με την ιδεολογία του πατριαρχικού κοινοτικού αγροτικού κόσμου. Εδώ συμπεριλαμβάνεται και η επιδίωξη κάποιας απροσδιόριστης μεν, αλλά κοινής για όλους δικαιοσύνης, μιας συλλογικότητας και η απουσία αντίληψης περί της ταξικής φύσης του κράτους, η αντίληψη του κράτους ως θεσμού που δρα υπέρ του λαού εν γένει, για το συμφέρον του λαού εν γένει. Με αυτά συνδέεται και η πίστη στον καλό τσάρο πατερούλη και η αυταπάτη περί των κακών βογιάρων, οι οποίοι εμποδίζουν τον καλό τσάρο (θυμηθείτε την χαρακτηριστική αυταπάτη του Γ. Α. Ζιουγκάνοφ περί πιθανών «καλών έργων» του Πούτιν). Τελικά εδώ συμπεριλαμβάνεται και η θρησκευτικότητα, η αντιμετώπιση της εκκλησίας ως οργάνωσης, στους κόλπους της οποίας (όπως και στο κράτος) μορφοποιείται, αλλά και πραγματώνεται, η ηθικοθρησκευτική κατάκτηση του «ύψιστου νοήματος της ύπαρξης του λαού» (Γ. Α. Ζιουγκάνοφ).

Με κατηγορούν διότι παραθέτω «ακόμα και τα λόγια του Μαρξ περί θρησκείας ως οπίου για τους λαούς» [έμφαση δική μου – Β.Β.]. Εδώ έχουμε να κάνουμε με μια στερεότυπη απουσία κατανόησης της σχέσης του Κ. Μαρξ και, φυσικά, του πραγματικού μαρξισμού με τη θρησκεία. Είναι εκπληκτικό! Αδυνατούν ακόμα και να αναγνώσουν προσεκτικά το χωρίο του Κ. Μαρξ! Ο Κ. Μαρξ γράφει σαφώς: «η θρησκεία είναι το όπιο του λαού»¹². Όχι «για το λαό», αλλά «όπιο του λαού». Αυτή η λεπτομέρεια, θα έλεγε κανείς, εμπεριέχει τη διαφορά μεταξύ της προμαρξικής, μη μαρξιστικής αντίληψης της θρησκείας, και της μαρξιστικής αντίληψης.

Είναι οι γάλλοι διαφωτιστές εκείνοι που εξέταζαν τη θρησκεία ως κάτι το οποίο εισάγεται έξωθεν στον λαό, σαν να παρασκευάζεται αυτό το θρησκευτικό όπιο από κάποιον εκτός του λαού, αλλά για τον λαό, ούτως ώστε να τον εξαπατήσει, να τον υποδουλώσει κ.ο.κ. Γι' αυτό η απελευθέρωση από τη θρησκεία ανάγεται στην αποκάλυψη αυτού του χαρακτήρα της, στον διαφωτισμό του λαού, στην έλλογη κριτική της θρησκείας.

Ο Λ. Φόνερμπαχ είναι εκείνος που προσέγγισε περισσότερο την αντίληψη της θρησκείας. «Ο Φόνερμπαχ ξεκινάει από το γεγονός ότι η θρησκεία κάνει τον άνθρωπο ξένο προς τον εαυτό του, ότι ο κόσμος χωρίζεται σε έναν κόσμο θρησκευτικό που τον έχει ο άνθρωπος στις παραστάσεις του και έναν κόσμο πραγματικό. Η δουλειά του συνίσταται στο να αναγάγει τον θρησκευτικό κόσμο στη γήινή του βάση»¹³. Ο Κ. Μαρξ παρέλαβε και ανέπτυξε το κεκτημένο του Λ. Φόνερμπαχ: «Η βάση της αντιθρησκευτικής κριτικής είναι: ο άνθρωπος κάνει τη θρησκεία, όχι η θρησκεία τον άνθρωπο. Βέβαια η θρησκεία είναι η αυ-

τοσυνείδηση και η αυτοσυναίσθηση του ανθρώπου, που ακόμη δεν έχει βρει τον εαυτό του, ή που τον έχει ξαναχάσει [όπως συμβαίνει σήμερα σε πολλούς πολίτες της Ρωσίας – Β. Β.]. Ο άνθρωπος είναι ο *κόσμος του ανθρώπου*, το Κράτος, η κοινωνία. Το Κράτος αυτό, η κοινωνία αυτή, παράγουν τη θρησκεία, μιαν *αντεστραμμένη συνείδηση* του κόσμου, γιατί αυτά τα ίδια είναι ένας *κόσμος αντεστραμμένος*¹⁴. Η θρησκεία είναι η γενική θεωρία του κόσμου τούτου, η εγκυκλοπαιδική του συνόψιση, η εκλαϊκευμένη λογική του, το πνευματικό του *point d' honneur*¹⁵, ο ενθουσιασμός του, η ηθική του κύρωση, το μεγαλοπρεπές του συμπλήρωμα, το καθολικό θεμέλιο της παραμυθίας του και της δικαίωσής του. Μετατρέπεται σε *φαντασιακή* πραγματικότητα την ανθρώπινη ουσία, διότι *η ανθρώπινη ουσία* δεν διαθέτει αληθινή πραγματικότητα. Επομένως, αγώνας εναντίον της θρησκείας σημαίνει πλαγίως αγώνας εναντίον *εκείνου του κόσμου*, πνευματικό άρωμα του οποίου είναι η θρησκεία»¹⁶.

Στις «Θέσεις για τον Φούερμπραχ» ο Κ. Μαξ διατυπώνει τη ριζική διαφορά της δικής του σχέσης προς τη θρησκεία σε αντιδιαστολή με τη φούερμπραχική: «δεν παρατηρεί ότι μετά την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας [της αναγωγής της θρησκείας στη γήινη βάση της – Β.Β.] δεν θα έχει ακόμα κάνει το βασικό. Και συγκεκριμένα το γεγονός ότι η γήινη βάση αποσπάται από τον ίδιο τον εαυτό της και μεταθέτει τον εαυτό της στα σύννεφα ως αυτοτελές βασίλειο μπορεί να εξηγηθεί μόνο από την εσωτερική διάσπαση και την εσωτερική αντιφατικότητα αυτής της γήινης βάσης. Συνεπώς πρέπει αυτή η τελευταία να κατανοηθεί στην αντίφασή της, ώστε να επαναστατικοποιηθεί στη συνέχεια πρακτικά μέσω της εξάλειψης αυτής της αντίφασης. Συνεπώς από τη στιγμή που έχει ανακαλυφθεί λόγου χάρη ότι το μυστικό της αγίας οικογένειας έγκειται στη γήινη οικογένεια, η γήινη οικογένεια οφείλει να υποβληθεί σε θεωρητική κριτική και να μετασχηματιστεί πρακτικά»¹⁷.

Οι θεμελιώδεις θέσεις περί ορθοδοξίας της «νέας», ζιουγκανοφικής κατεύθυνσης, η οποία «εμπλουτίζει τον μαρξισμό» σε όλο αυτό το αχαρακτήριστο «εγχείρημα» είναι ως εξής:

- η Ορθόδοξη Εκκλησία διατηρεί τις ηθικές αξίες από τις οποίες εμφορούνταν ο ρωσικός λαός σε όλη την ιστορία του.
- η Ορθόδοξη Εκκλησία διατηρεί τις ηθικές αξίες του ρωσικού λαού σε απαράλλακτη, άθικτη μορφή.
- Ακριβώς η Ορθόδοξη Εκκλησία είναι αυτή που σπείρει αρχές κοινές στα κηρύγματα του Χριστού και στον ηθικό κώδικα του κομμουνισμού, και μάλιστα η σπορά της αυτή αγγίζει και τις μάζες εκείνες οι οποίες επί του παρόντος δεν έχουν στραφεί στην αριστερή αντιπολίτευση.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία ακόμα και εάν «σπείρει» κάποια ηθική, πρόκειται για *θρησκευτική ηθική*, για μιαν ηθική που θεμελιώνεται στην πίστη στο θεό. Εάν αναγνωρίζει κανείς ότι ακριβώς η Ορθόδοξη Εκκλησία «σπείρει» την ίδια ηθική με αυτή που διατυπώνεται στον Ηθικό κώδικα του κομμουνισμού (ειρησθω εν παρόδω, σε ένα έργο ιδιαίτερα αμφιβολής από μαρξιστικής πλευράς σημασίας, για το οποίο πρέπει να γίνει ξεχωριστή αναφορά) σημαίνει ακριβώς ότι προτείνεται ως *κομμουνιστική ηθική* η *θρησκευτική ηθική*, γεγονός το οποίο ως προς την ουσία του δεν έχει τίποτε το κοινό με την επιστημονική κομμουνιστική αντίληψη. Τότε πρέπει να δηλωθεί ευθέως και ανοικτά ότι ο όλος «νεωτερισμός» της ζιουγκανοφικής κατεύθυνσης έγκειται στο γεγονός ότι αυτή έτεκεν έναν χριστιανικό κομμουνισμό, και για την ακρίβεια έναν κομμουνισμό της ορθοδοξίας.

Η εκκλησία, όσο παραμένει εκκλησία, δεν μπορεί να απαρνηθεί τη θρησκευτική ηθική, την ηθική που εδράζεται στη θρησκεία, στην πίστη στον θεό. Η θρησκεία, η πίστη στον θεό, δεν συνιστά το εξωτερικό περίβλημα της θρησκευτικής ηθικής. Η θρησκεία διατρέπει αυτή την ηθική και είναι με αυτήν εσωτερικά ενιαία. Μόνο βάσει μιας επιφανειακής αντίληψης της θρησκείας ως «οπίου για τον λαό» μπορεί κανείς να καταλήξει στη σκέψη ότι δήθεν η θρησκευτικότητα στην ηθική που κηρύσσει η εκκλησία είναι κάτι εντελώς ασήμαντο, ότι δήθεν μπορείτε απλώς να την εκτοπίσετε και... ορίστε μπροστά σας μια κομμουνιστική ηθική σε έτοιμη μορφή.

Η θρησκευτική ηθική είναι μια ηθική που ανέκλυψε στο έδαφος του κόσμου της αλλοτριώσης, είναι γέννημα αυτού του κόσμου ως αλλοτριωμένη μορφή και ως μορφή που τον καταργάζει. Η θέση του μαρξισμού είναι η θέση του αγώνα εναντίον του κόσμου της αλλοτριώσης, για την εξάλειψη των διαφόρων μορφών αλλοτριώσης, συμπεριλαμβανομένης και της θρησκευτικής ηθικής.

Η θρησκευτική ηθική είναι μια μορφή της θρησκευτικής κοινωνικής συνείδησης, μια ηθική που καθορίζεται από τη θρησκεία. Είναι ακριβώς η θρησκεία αυτή που παρέχει το περιεχόμενο αυτής της ηθικής. Η θρησκεία είναι μεν καρδιά, αλλά είναι «η καρδιά ενός άκαρδου κόσμου», συνιστά διαμαρτυρία εναντίον αυτού του κόσμου και αποδοχή του.

«Η υπέρβαση της θρησκείας ως απατηλής ευτυχίας του λαού συνιστά την απαίτηση της πραγματικής του ευτυχίας. Η απαίτηση της απόρριψης των αυταπατών περί της θέσεως του συνιστά απαίτηση της απόρριψης μιας τέτοιας κατάστασης, η οποία έχει ανάγκη από αυταπάτες. Η κριτική της θρησκείας είναι συνεπώς εν σπέρματι η κριτική εκείνης της κοιλάδας των δακρύων, το φωτιστέφανο της οποίας αποτελεί η θρησκεία»¹⁸.

Η θρησκεία καθαγιάζει αυτή την «κοιλάδα των δακρύων», αλλά δεν οδηγεί στην ανατροπή και στην υπέρβασή της. Η θρησκευτική ηθική εμπεριέχει ουσιαστικά θρησκευτικά κίνητρα συμπεριφοράς, θρησκευτικές αξίες, θρησκευτικά ιδεώδη κλπ. Όλα αυτά διαφέρουν κατ' αρχήν από τα κίνητρα, τις αξίες, τα ιδεώδη κ.ο.κ. της ηθικής εκείνης, η οποία είναι μέρος του κινήματος που κατευθύνεται στην πραγματική εξάλειψη της «κοιλάδας των δακρύων», στην επίτευξη όχι μιας ψευδαίσθησης ευτυχίας, αλλά της πραγματικής ευτυχίας του λαού, δηλαδή της κομμουνιστικής ηθικής.

Με λίγα λόγια, περί του τρόπου με τον οποίο η Ορθόδοξη Εκκλησία σπείρει «κομμουνιστική ηθική» αλλά και περί του νεωτερισμού τον οποίο εισάγει η «ζιουγκανοφική κατεύθυνση» μπορεί να γίνεται λόγος μόνον υπό την επήρεια ικανής χρήσεως ψυχοτρόπου «οπίου για τον λαό». Πολύ περισσότερο αυτό αφορά την αρτιότητα της «ζιουγκανοφικής κατεύθυνσης». Μπερδεύοντας την κατεύθυνση της ιστορίας μπορεί κανείς να ξυπνήσει μέσα σε σπήλαιο...

Απόδοση με περικοπές από το ρωσικό πρωτότυπο: Δ. Πατέλης, Π. Ματέρη.

Σημειώσεις

1. Συχνά ακούμε και διαβάζουμε (κατά κύριο λόγο στα «δημοκρατικά» ΜΜΕ) ότι δεν μας χρειάζονται οι διαφοροί «-ισμοί» και ότι σοσιαλισμός και κεφαλαιοκρατία είναι ιδεολογικοί μύθοι. Παρόμοιοι ισχυρισμοί είναι είτε ανοησία είτε αναισθησία. «Κεφαλαιοκρατία» και «σοσιαλισμός» είναι έννοιες οι οποίες αντανακλούν ριζικά διαφορετικά καθεστώτα, τρόπους συγκρότησης του συνόλου της κοινωνίας, σε όλους τους τομείς της. Οι εν λόγω ριζικές διαφορές αφορούν επίσης και τους τρόπους ζωής, της αντίληψης περί ευτυχίας, περί αξιών της ζωής κλπ.
2. Κ. Μαξ, «Η αθλιότητα της φιλοσοφίας», Κ. Μαξ και Φ. Έγγελς, *Έργα*, 2η έκδοση, τόμ. 4, σσ. 137-138.
3. Στο ίδιο, τόμ. 3, σ. 70-71.
4. Στο ίδιο, σ. 38 (βλ. και την ελληνική μετάφραση, εκδ. Gutenberg, τόμ. 1, σσ. 88-89).
5. Φ. Έγγελς, «Η καταγωγή της οικογένειας, του κράτους και της ιδιωτικής ιδιοκτησίας», Κ. Μαξ και Φ. Έγγελς, *Έργα*, 2η έκδοση, τόμ. 21, σ. 171.
6. Από την εισήγηση του ΈΓ. Α. Ζιουγκάνοφ «Στην υπηρεσία του λαού και της πατρίδας» προς το 32ο συνέδριο της ΕΚΚ-ΚΚΣΕ, *Σοβιετική Ρωσία*, 30.10.2001.
7. Στο ίδιο.
8. Μ. Ν. Μιρόνοφ, *Κοινωνική ιστορία της Ρωσίας*, Μόσχα 2000, τόμ. 1, σ. 483.
9. Συλλογή στατιστικών στοιχείων της ΕΣΣΔ. 1918-1923, Μόσχα 1924, σ. 98.
10. Εδώ δεν εκφράζουμε τη συνολική άποψή μας για τη δραστηριότητα του Τρότσκι.
11. Εδώ χρησιμοποιούμε τη λέξη με την ευρεία, την καθημερινή έννοια, υπό την οποία δεν υπνοείται μόνο το έθνος, αλλά και ο λαός, η φυλή κ.ο.κ.
12. Κ. Μαξ και Φ. Έγγελς, *Έργα*, τόμ. 1, σ. 415.
13. Στο ίδιο. «Θέσεις για τον Φόνερχμπαχ», τόμ. 3, σ. 2.
14. Ο «αντεστραμμένος κόσμος» γεννά μιαν αντεστραμμένη, στην παρούσα περίπτωση, θρησκευτική κοσμοθεώρηση (Β.Β.).
15. ζήτημα τιμής (σ.τ.μ.).
16. Κ. Μαξ και Φ. Έγγελς, *Έργα*, Ρωσ. Έκδ. τόμ. 1, σσ. 414-415. (Στην ελληνική, βλ. Κ. Μαξ, *Κριτική της εγγελιανής φιλοσοφίας του Κράτους και του Δικαίου*, μτφρ. Μπ. Λυκούδη, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1978, σσ. 17-18).
17. «Θέσεις για τον Φόνερχμπαχ», στο ίδιο, τόμ. 3, σ. 2.
18. Κ. Μαξ και Φ. Έγγελς, *Έργα*, Ρωσ. Έκδ. τόμ. 1, σ. 415. (Στην ελληνική, βλ. Κ. Μαξ, *Κριτική...*, ό.π., σ. 18. - σ.τ.μ.).

